

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA

CURSO 2012/2013

Programa de diversificación curricular

IES do Castro

Vigo

Ámbito Lingüístico e Social. <i>Irene Pérez Pintos.</i>	
Ámbito Científico - Tecnológico. <i>Rosa Segura Iglesias.</i>	

Índice de contidos

PRINCIPIOS PEDAGÓXICOS – PROPOSTAS METODOLÓXICAS	1
Propostas metodolóxicas	2
Potenciar a motivación, interese e autoestima.....	2
Planificar e programar para o éxito.....	2
Principios organizativos flexibles.....	2
Organización e tratamento dos contidos seleccionados.....	4
ÁMBITO LINGÜÍSTICO E SOCIAL	5
1. Introducción	5
Diversidade de diversidades.....	5
Supostos pedagóxicos para a elaboración do material.....	6
2. Competencias básicas	7
Introdución.....	7
Os programas de diversificación curricular ao servizo das competencias básicas.....	7
Contribución da materia de lingua castelá e literatura e lingua galega e literatura e da de ciencias sociais e xeografía e historia á adquisición das competencias básicas.....	8
3. Obxectivos	13
Obxectivos xerais da etapa.....	13
Obxectivos específicos da área de lingua castelá e literatura e lingua galega e literatura.....	13
Obxectivos específicos da área de ciencias sociais, xeografía e historia.....	14
4. Contidos	16
Diversificación curricular I.....	16
Diversificación curricular II.....	18
5. Metodoloxía	20
Unha perspectiva interdisciplinar.....	20
Descrición do material e criterios metodolóxicos.....	20
6. Avaliación	23
Que é a avaliación?.....	23
Como e cando avaliar?.....	23
Instrumentos de avaliación.....	24
O proceso de avaliación na ESO.....	25
Criterios xerais de avaliación en diversificación curricular.....	25
ÁMBITO CIENTÍFICO–TECNOLÓXICO	34
1. Competencias básicas	34
Introdución.....	34
Contribución da materia diversificación á adquisición das competencias básicas.....	34
2. Obxectivos	40
Obxectivos xerais da etapa.....	40
Obxectivos específicos do área.....	41
3. Contidos	42
Diversificación I. Ámbito científico–tecnolóxico.....	42
Diversificación II. Ámbito científico–tecnolóxico.....	44
4. Metodoloxía	47
Criterios metodolóxicos e recursos.....	47
Metodoloxía docente.....	47
5. Atención á diversidade	50
Avaliación da diversidade no aula.....	50
Niveis de actuación na atención á diversidade.....	50
6. Avaliación	52
O proceso de avaliación.....	52
Instrumentos de avaliación.....	52
Criterios de avaliación.....	52

PRINCIPIOS PEDAGÓGICOS – PROPOSTAS METODOLÓGICAS

Os principios pedagóxicos do Programa de Diversificación Curricular serán basicamente os mesmos que se establecen para a ESO.

Deberán facilitar aos alumnos/as unha aprendizaxe significativa e funcional mediante:

- A presentación de contidos significativos, que teñan sentido, tanto desde a estrutura propia da área como da estrutura psicolóxica do alumno/a relacionando os novos contidos de maneira substancial cos coñecementos e habilidades previas.
- A potenciación, por tanto, da memorización comprensiva na que os coñecementos están relacionados e integrados na estrutura cognoscitiva.
- O desenvolvemento das aprendizaxes instrumentais básicas para a adquisición das novas aprendizaxes.
- A conexión dos novos contidos e aprendizaxes coas necesidades, as experiencias previas e coa vida cotiá dos alumnos/as.
- O desenvolvendo coñecementos de carácter práctico aplicables e xeneralizables a situacións diversas na vida real e adaptables a situacións futuras.
- A adquisición de habilidades e estratexias de aprendizaxe aplicables a outros ámbitos de coñecemento.
- A presentación e selección dos contidos cun enfoque activo e motivador que favoreza o interese e a intensa participación do alumno/a.

Seguimento titorial estreito e moi individualizado do alumno/a de diversificación cunha acción titorial, na que ademais das actuacións xerais establecidas para todo o alumnado, se especifiquen actuacións concretas e específicas que favorezan:

- Un seguimento continuo do proceso de aprendizaxe en cada área.
- Unha relación e colaboración continua coa familia.
- A coordinación e seguimento do programa por parte dos profesores/as que imparten docencia a estes alumnos/as.
- A integración dos alumnos/as no programa a través de: a adaptación ao Centro, a adquisición de habilidades de traballo e estudo, a participación nas actividades do Centro e do seu entorno, a resolución de conflitos e problemas interpersoais, etc.

Os principios pedagóxicos expostos se concretan por medio dunha serie de estratexias e propostas metodolóxicas que favorezan e regulen convenientemente o proceso de ensino – aprendizaxe asegurando a elección do enfoque máis axeitado para aplicar en cada momento (métodos, procedementos e técnicas didácticas)

PROPOSTAS METODOLÓXICAS

As estratexias e métodos didácticos específicos serán os propios de cada área tal como se formulen nos diferentes seminarios e departamentos.

Deberían facer referencia ao tipo de instrución que se propón (directa ou indirecta) e ao tipo de aprendizaxe que pretendemos do alumno/a (aprendizaxes significativos por recepción, aprendizaxes memorísticos, aprendizaxes por descubrimento guiado, etc).

Flexibilidade metodolóxica na organización dos espazos e tempos e no uso das diferentes modalidades de agrupamentos, etc.

Metodoloxía **activa e participativa** potenciando actividades múltiples e non formais; utilizando técnicas, recursos e instrumentos variados, favorecendo o uso de materiais con diferentes modalidades de presentación.

Metodoloxía funcional e práctica acorde cos intereses e motivacións dos alumnos/as do programa.

Desde o punto de vista global do Programa de Diversificación deberían adoptarse uns criterios comúns aceptados por todos os seminarios especificando estas propostas metodolóxicas e didácticas.

POTENCIAR A MOTIVACIÓN, INTERESE E AUTOESTIMA.

- Desenvolver o traballo de forma motivadora buscando, dentro do posible, unha conexión e aproximación aos intereses, gustos e necesidades dos alumnos/as.
- Axudar ao alumno/a a entender e atopar sentido a súa aprendizaxe explicando sempre os obxectivos que se pretenden, as actividades a realizar e os motivos da súa selección.
- Provocar o interese e atención do alumno/a na marcha da clase de dúas maneiras:
 - Implicando ao alumnado na aprendizaxe promovendo canles de comunicación que regulen procesos de negociación, participación e construción establecendo un ambiente e relacións asentadas no respecto mutuo e nun sentimento de confianza.
 - Axudando ao alumnado a tomar conciencia dos seus propios intereses e do interese do grupo no desenvolvemento de todas as actividades.
- Expresar convenientemente expectativas sobre o que se espera do alumnado buscando e subliñando aqueles aspectos positivos de cada alumno/a e do grupo.
- Valorar aos alumnos/as segundo as capacidades e esforzo tendo en conta o punto de partida e o ritmo individual do seu proceso de aprendizaxe. Recoñecer calquera mellora ou progreso.

PLANIFICAR E PROGRAMAR PARA O ÉXITO

Antes de comezar unha nova aprendizaxe resulta necesario constatar os coñecementos previos de cada alumno/a e establecer retos e desafíos que poidan lograr.

Estes alumnos/as, a causa do seu historial de fracasos e dificultades, teñen a necesidade de experimentar que están aprendendo e que poden aprender; polo tanto debemos proporcionar experiencias de éxito.

PRINCIPIOS ORGANIZATIVOS FLEXIBLES

a) Flexibilidade nos agrupamentos

Os agrupamentos deberán ser flexibles en función dos obxectivos que se pretenden e do tipo de actividade que se realice, alternándose a aplicación de diversas modalidades: **traballo individual** ou **en parella, traballo cooperativo en pequenos grupos** (3-4 alumnos/as), traballo con **todo o grupo** de diversificación.

b) Traballo cooperativo

Polas características dos grupos de Diversificación, considérase fundamental que o alumno traballe en grupo e desenvolva actitudes de respecto e colaboración cos seus compañeiros. A este respecto resulta eficaz:

Que os grupos sexan heteroxéneos en canto ao rendemento, sexo, orixe cultural, capacidades, necesidades educativas, ritmos de aprendizaxe, etc., e compostos de catro a seis alumnos como máximo.

Dependendo das actividades propostas, tamén se poden formar outro tipo de agrupacións: en parellas, de grupo xeral ou individual. Con isto conseguimos dar resposta aos diferentes estilos de aprendizaxe dos alumnos.

É importante implicar aos alumnos en traballos de investigación e exposición posterior dalgúns temas relacionados cos contidos da Unidade que estean estudando.

Utilización deste modelo de grupos a través de presentacións, proxectos e talleres.

c) Utilización dos espazos do centro

Variar e flexibilizar o máis posible a utilización dos espazos e recursos do instituto potenciando a autonomía nos traballos individuais ou de grupo.

Elaborar criterios de uso dos espazos en relación coas actividades diarias: (aula, salón de actos, patio, biblioteca, aula de informática, talleres, departamentos, etc.)

d) Tempos

Desde o punto de vista do alumno/a evitar tempos preestablecidos para cada actividade e adaptándose ás necesidades e ao ritmo de traballo en cada momento.

Respecto ao profesorado que imparte clase a estes grupos, establecer criterios flexibles dentro das posibilidades do centro que permitan a coordinación entre o profesorado que imparte clase nestes grupos, para elaborar materiais, preparar recursos e coordinarse co Departamento de Orientación.

e) Atención individualizada

Estas medidas organizativas respecto á forma de agrupamento, de tempo e de espazo

(agrupamentos flexibles, equipos fixos ou variables, traballo individual, contratos de traballo, etc.) implican unha planificación estruturada que favoreza a posibilidade de atender a uns alumnos/as mentres os demais están ocupados na súa tarefa.

Isto permitirá a individualización e a oferta dun tipo de axuda máis axeitada (cada alumno/a aprende de forma e a un ritmo diferente e, polo tanto, tampouco o fai coas mesmas actividades) **podendo realizarse debido ao número reducido de alumnos**, e que permite:

- A adecuación dos ritmos de aprendizaxe ás capacidades do alumno.
- A revisión do traballo diario do alumno.
- Fomentar o rendemento máximo.
- Aumento da motivación do alumno ante a aprendizaxe para obter unha maior autonomía.
- A reflexión do alumno sobre a súa propia aprendizaxe, facéndolle partícipe do seu desenvolvemento, detectando os seus logros e dificultades.
- Respetar os distintos ritmos e niveis de aprendizaxe.
- No fixar só contidos conceptuais, pois hai alumnos que desenvolven as capacidades a través de contidos procedementais.
- Relacionar os contidos novos cos coñecementos previos dos alumnos.
- El repaso dos contidos anteriores antes de presentar os novos.
- A relación dos contidos con situacións da vida cotiá.
- O traballo das unidades con diferentes niveis de afondamento, para atender aos alumnos máis avantaxados e aos máis atrasados.

Para levar a cabo o anterior, será necesario seleccionar e organizar os contidos con diversos graos de comprensión que permitan aproximacións e diferentes niveis de utilización.

ORGANIZACIÓN E TRATAMENTO DOS CONTIDOS SELECCIONADOS

- Dar prioridade aos contidos de carácter práctico en todas as áreas e interpretalos con criterios de flexibilidade.
- Potenciar os contidos que favorezan unha aprendizaxe significativa e funcional desenvolvendo aqueles coñecementos máis relacionados coa vida cotiá e real.
- Ter en conta, en todo momento, o grao de dominio dos coñecementos previos cando se aborden novos conceptos ou aprendizaxes.
- Establecer e favorecer o máximo de relacións entre os coñecementos e capacidades previas cos novos coñecementos que se pretende ensinar.

a) Planificación flexible das actividades

- **Actividades múltiples e variadas:** proposta ampla e elaborada que permita unha aplicación flexible ao momento de aprendizaxe de cada alumno/a.
 - Actividades introductorias, motivadoras e/ou de repaso dos coñecementos previos.
 - Actividades de desenvolvemento e consolidación.
 - Actividades de asociación e globalización.
 - Actividades de recuperación.
 - Actividades de ampliación.
- Actividades planificadas para diferentes formas de interacción (en grupos amplos, individuais, en parella, traballo en equipo, etc.)
- Actividades con opcións e alternativas diferentes, que permitan diversos niveis de realización final, ou con graos de complexidade progresiva nas esixencias propostas.
- Actividades que ofrezan o maior número de producións e condutas ata conseguir o dominio dunha aprendizaxe.

b) Materiais

- Nas áreas específicas deben favorecer fundamentalmente, a globalización e integración dos contidos.
- Potenciarase o desenvolvemento de materiais elaborados polo profesorado, polo seminario correspondente ou seleccionado das múltiples unidades didácticas que existen e se adaptan ao programa e/ou respondan aos criterios de planificación das actividades expostos.
- Estes materiais serán variados e motivadores e, independentemente dos contidos que presentan, serán basicamente os mesmos que os usadas co resto do alumnado:
- Libros de consulta e de texto.
- Dicionarios.
- Cadernos de exercicios.
- Textos literarios.
- Mapas e cartografía.
- Material de laboratorio.
- Ferramentas de taller.
- Instrumentos musicais.
- Audiovisuais: radiocasete, vídeos, diapositivas, transparencias...
- Medios informáticos.

1. INTRODUCCIÓN

A Lei Orgánica 2/2006, do 3 de maio, de Educación ("Boletín Oficial do Estado" do 4 de maio), GABE, prevé no seu artigo 27 a existencia na Educación Secundaria Obrigatoria de programas de diversificación curricular.

No apartado 1 do citado artigo, GÁBEA determina que na definición das ensinanzas mínimas da etapa se incluírán as condicións básicas para establecer as diversificacións do currículo dende terceiro curso da Educación Secundaria Obrigatoria, para o alumnado que o requira tras a oportuna avaliación, e prevé que os obxectivos da etapa se alcanzarán cunha metodoloxía específica a través dunha organización de contidos, actividades prácticas e, no seu caso, de materias, diferente á establecida con carácter xeral.

O apartado 2 do artigo 27 de GÁBEA establece unhas condicións específicas de incorporación aos programas de diversificación curricular para alumnos procedentes do segundo curso da etapa cunha determinada traxectoria académica, sendo este o único aspecto en que as actuais normas regulamentarias non concordan coa Lei precedente.

No REAL DECRETO 1631/2006, do 29 de decembro, polo que se establecen as ensinanzas mínimas correspondentes á Educación Secundaria Obrigatoria, sinálanse as condicións nas que se pode realizar a diversificación do currículo.

E indícase que os centros poden organizar programas de diversificación curricular para o alumnado que, tras a oportuna avaliación, precise dunha organización dos contidos, actividades prácticas e materias do currículo diferente á establecida con carácter xeral e dunha metodoloxía específica para alcanzar os obxectivos e competencias básicas da etapa e o título de Graduado en Educación Secundaria Obrigatoria, de acordo co marco legal das administracións educativas.

DIVERSIDADE DE DIVERSIDADES

No exercicio da nosa docencia, puidemos comprobar que falar da diversidade dos alumnos non resulta sinxelo, pois son moitos os factores –e moi diferentes– que marcan esa diversidade. Mesmo cremos que habería que falar dunha diversidade de diversidades.

Ás deficiencias nas aprendizaxes herdadas de etapas educativas anteriores, ben por fallos |sentenzas do propio sistema educativo, ben por razóns persoais ou sociais, temos que engadir nesta etapa da Educación Secundaria Obrigatoria, unha maior diversidade nos alumnos, debido a factores do propio desenvolvemento da personalidade dos adolescentes, que sen dúbida inflúen de forma directa na súa relación co ámbito escolar.

Temos que engadir as diferentes expectativas de futuro que teñen os mozos –polo feito de ser diversos.

Temos que engadir situacións sociais e familiares extremas que repercuten aínda máis negativamente nos adolescentes, pola propia inseguridade desta etapa vital.

E temos que engadir –por non alongar a lista– as dificultades derivadas da incorporación de novos alumnos procedentes doutras culturas, introducidos, ás veces con brusquidade, nas aulas dun país que non é o seu, dun ámbito que lles resulta alleo, dunha lingua que lles é –en ocasións absolutamente descoñecida.

Pois ben, no interior das aulas do Programa de Diversificación –de igual forma que nas clases ordinarias– volvemos encontrar unha situación complexa na que cada alumno mostra a súa diversidade en razón dos seus intereses, das súas expectativas de futuro, da situación social e familiar, das deficiencias pedagóxicas de etapas anteriores, da complexidade do proceso de adaptación dunha situación cada vez máis multicultural, que debe abocar nun sistema educativo de interculturalidade.

Polo tanto, partimos do feito de que todos os alumnos –de Diversificación ou non– son diversos, porque na diferenza radica a identidade. Por iso, habemos de encontrar o modo de ofrecer un ensino nas aulas que sexa eficaz para todos os alumnos.

Como sosteñen Paco Jiménez e Nuria Illán, “*se encontramos o xeito de que os alumnos, todos os alumnos, aprendan máis e mellor, teremos encontrado o xeito de atendelos na súa diversidade*”, e dado que se trata de grupos reducidos de alumnos, nos que se intenta desenvolver metodoloxías activas e orientadas cara á autoafirmación e a confianza en si mesmos, a nosa proposta para o **Ámbito Lingüístico e Social** consiste en confeccionar un material flexible, aínda que non multiplicador, que poida servir para todos os alumnos, e especialmente para todos os alumnos que necesitan acollerse ao Programa de Diversificación Curricular, coas adaptacións e concrecións lóxicas que cada profesor considere oportunas.

SUPOSTOS PEDAGÓXICOS PARA A ELABORACIÓN DO MATERIAL

Á hora de deseñar un material didáctico especial, no sentido de diferente, é necesario partir duns supostos psicopedagóxicos iniciais que sirvan de referente ou dean a medida daquilo que pretendemos. Destacamos:

Por un lado:

- A situación especial destes alumnos fundamentada nun cúmulo de deficiencias tanto en capacidades coma en actitudes, e, mesmo, emocionais.
- O fin primordial que se ha de perseguir baseado na modificación duns hábitos arraigados pasivos e/ou negativos cara á aprendizaxe, por medio dun método eminentemente activo e participativo, capaz de estimulalos e no que os alumnos se encontren permanentemente involucrados.
- A percepción de baixa autoestima duns alumnos que se senten fracasados nos estudos en etapas anteriores e cunha gran desconfianza en recuperar a capacidade de éxito.
- Así como a escasa ou nula motivación ante as aprendizaxes.

Por outro lado:

- A experiencia vital destes mozos polo feito de superar os 15 ou os 16 anos, e que debe ser aproveitada como punto de partida no proceso de aprendizaxe, a pesar das carencias educativas que traen consigo.
- O recoñecemento de que as situacións próximas aos alumnos favorecen a súa implicación e de que lles axudan a encontrar sentido e utilidade ao proceso de aprendizaxe; aínda que sen esquecer por iso que coñecer a herdanza que nos legaron os nosos antepasados é o único medio de entender o presente e deseñar o futuro; pero cargando –en todos os casos– de sentido a aquilo que se lles explica.
- A adopción pola nosa banda –como profesores– dunha actitude positiva cara a eles, para conseguir que a súa autoestima persoal creza paulatinamente, e poidan superar posibles complexos motivados polo seu fracaso escolar anterior e pola súa incorporación ao programa de Diversificación.
- Pero, á vez, hanse de eliminar certos prexuízos demagóxicos que impidan o rigor e a esixencia das aprendizaxes, sobre todo tendo en conta que ao finalizar o 2º ano do Programa terán tido que alcanzar os obxectivos xerais da etapa ao servizo da consecución das competencias básicas, e que poderán obter o mesmo título que os compañeiros que non cursan os programas de Diversificación.

2. COMPETENCIAS BÁSICAS

INTRODUCCIÓN

A incorporación de competencias básicas ao currículo permite pór o acento naquelas aprendizaxes que se consideran imprescindibles, desde unha formulación integradora e orientada á aplicación dos saberes adquiridos.

A inclusión das competencias básicas no currículo ten a finalidade de integrar as diferentes aprendizaxes, tanto os formais, incorporados ás diferentes áreas ou materias, como os informais e non formais. Ademais, ha de permitir a todos os estudantes integrar as súas aprendizaxes, polos en relación con distintos tipos de contidos e utilízaos de maneira efectiva cando lles resulten necesarios en diferentes situacións e contextos. Así como orientar o ensino, ao permitir identificar os contidos e os criterios de avaliación que teñen carácter imprescindible e, en xeral, inspirar as distintas decisións relativas ao proceso de ensino e de aprendizaxe.

A consecución das competencias básicas é o fin primordial cara ao que se orientou o noso traballo, fundamentalmente participativo e *motivador das aprendizaxes.

Dado o carácter integrador dos Programas de diversificación curricular, **o ámbito lingüístico e social** responde fielmente ás principais competencias que deben alcanzar os alumnos da Educación Secundaria Obrigatoria, consistentes en capacitálos para a súa realización persoal, o exercicio da cidadanía activa, a incorporación satisfactoria á vida adulta e o desenvolvemento dunha aprendizaxe permanente ao longo da vida.

As aprendizaxes da área de Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura integrados no contexto cultural e artístico da área de Ciencias Sociais, como marco de referencia, contribúen ao desenvolvemento pleno de todas as competencias básicas da etapa, en consonancia co resto de medidas organizativas para o desenvolvemento do Programa, así como as normas xerais de réxime interno, e outros recursos adoptados polo centro, como o uso da biblioteca escolar, a aula de Informática e medios audiovisuais, ou as actividades complementaria e extraescolares que poden favorecer o desenvolvemento de competencias asociadas á comunicación, a análise da contorna física, a creación, a convivencia e a cidadanía, ou a alfabetización dixital.

Así mesmo, a acción tutorial permanente pode contribuír de modo determinante á adquisición de competencias relacionadas coa regulación das aprendizaxes, o desenvolvemento emocional ou as habilidades sociais.

No marco da proposta realizada pola Unión Europea, e de acordo coas consideracións que se acaban de expor, identificáronse oito competencias básicas:

1. Competencia en comunicación lingüística.
2. Competencia matemática.
3. Competencia no coñecemento e a interacción co mundo físico.
4. Tratamento da información e competencia dixital.
5. Competencia social e cidadá.
6. Competencia cultural e artística.
7. Competencia para aprender a aprender.
8. Autonomía e iniciativa persoal.

Os programas de diversificación curricular ao servizo das competencias básicas.

O currículo dos programas de diversificación curricular inclúe dous ámbitos específicos, un deles con elementos formativos de carácter lingüístico e social, e outro con elementos formativos de carácter científico-tecnolóxico e, polo menos, tres materias das establecidas para a etapa non contempladas

nos ámbitos anteriores, que o alumnado cursará preferentemente nun grupo ordinario. Poderase establecer ademais un ámbito de carácter práctico.

O ámbito lingüístico e social incluirá, polo menos, os aspectos básicos do currículo correspondentes ás materias de Ciencias sociais, Xeografía e Historia, Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura.

Cada programa de diversificación curricular deberá especificar a metodoloxía, contidos e criterios de avaliación que garantan o logro das competencias básicas.

A avaliación do alumnado que curse un programa de diversificación curricular terá como referente fundamental as competencias básicas e os obxectivos da Educación secundaria obrigatoria, así como os criterios de avaliación específicos do programa.

O currículo da educación secundaria obrigatoria estrutúrase en materias, nas cales han de buscarse os referentes que permitan o desenvolvemento e adquisición das competencias nesta etapa.

Tanto os obxectivos como a propia selección dos contidos buscan asegurar o desenvolvemento de todas elas. Os criterios de avaliación serven de referencia para valorar o progresivo grao de adquisición.

Contribución da materia de lingua castelá e literatura e lingua galega e literatura e da de ciencias sociais e xeografía e historia á adquisición das competencias básicas.

a) Competencia en comunicación lingüística

Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura

O currículo desta materia, ao ter como meta o desenvolvemento da capacidade para interactuar de forma competente mediante a linguaxe nas diferentes esferas da actividade social, contribúe dun modo decisivo ao desenvolvemento de todos os aspectos que conforman a competencia en comunicación lingüística. Ademais, as habilidades e estratexias para o uso dunha lingua determinada e a capacidade para tomar a lingua como obxecto de observación, aínda que se adquiren desde unha lingua, transfírense e aplican á aprendizaxe doutras. Esta aprendizaxe contribúe, á súa vez, a acrecentar esta competencia sobre o uso da linguaxe en xeral.

Ciencias Sociais e Xeografía e Historia

O peso que ten a información nesta materia singulariza as relacións existentes entre o tratamento da información e a competencia en comunicación lingüística, máis aló da utilización da linguaxe como vehículo de comunicación no proceso de ensino–aprendizaxe. Ademais, facilítase lograr habilidades para utilizar diferentes variantes do discurso, en especial, a descrición, a narración, a disertación e a argumentación e colabórase na adquisición de vocabulario cuxo carácter básico habería de vir dado por aquelas palabras que, correspondendo ao vocabulario específico, deben formar parte da linguaxe habitual do alumno ou daquelas outras que teñen un claro valor funcional na aprendizaxe da propia materia.

b) Tratamento da información e competencia dixital

Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura

A materia contribúe ao tratamento da información e competencia dixital ao ter como unha das súas metas proporcionar coñecementos e destrezas para a procura e selección de información relevante de acordo con diferentes necesidades, así como para a súa reutilización na produción de textos orais e escritos propios. A procura e selección de moitas destas informacións requirirá, por exemplo, o uso adecuado de bibliotecas ou a utilización de Internet, a realización guiada destas procuras constituirá un medio para o desenvolvemento da competencia dixital. A iso contribúe tamén o feito de que o currículo inclúa o uso de soportes electrónicos na composición de textos de modo que poidan abordarse máis eficazmente algunhas operacións que interveñen no proceso de escritura

(planificación, execución do texto, revisión) e que constitúen un dos contidos básicos desta materia. Tamén poden contribuír ao desenvolvemento desta competencia o uso nesta materia dos novos medios de comunicación dixitais que implican un uso social e colaborativo da escritura e dos coñecementos.

Ciencias Sociais e Xeografía e Historia

A contribución á competencia no tratamento da información e competencia dixital vén dada pola importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais e históricos contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información, elemento imprescindible dunha boa parte das aprendizaxes da materia. Contribúese, de maneira particular, na procura, obtención e tratamento de información procedente da observación directa e indirecta da realidade, así como de fontes escritas, gráficas, audiovisuais, tanto se utilizan como soporte o papel coma se foron obtidas mediante as tecnoloxías da información e a comunicación. O establecemento de criterios de selección da información proporcionada por diversas fontes segundo criterios de obxectividade e pertinencia, a distinción entre os aspectos relevantes e os que non o son, a relación e comparación de fontes ou a integración e a análise da información de forma crítica son algunhas das achegas fundamentais que se fan á adquisición desta competencia.

Por outra banda, a linguaxe non verbal que se utiliza en numerosas ocasións na comprensión da realidade contribúe ao coñecemento e interpretación de linguaxes icónicos, simbólicos e de representación. É o caso, en especial, da linguaxe cartográfico e da imaxe.

A procura e selección de fontes informativas, documentais e gráficas, requirirá o uso adecuado de bibliotecas ou a utilización de Internet. A realización guiada destas procuras constituirá un medio para o desenvolvemento da competencia dixital.

c) Competencia social e cidadá

Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura

A aprendizaxe da lingua concibido como desenvolvemento da competencia comunicativa contribúe decisivamente ao desenvolvemento da competencia social e cidadá, entendida como un conxunto de habilidades e destrezas para as relacións, a convivencia, o respecto e o entendemento entre as persoas. Aprender lingua é aprender a comunicarse cos outros, a comprender o que estes transmiten e a aproximarse a outras realidades.

Por outra banda, a educación lingüística ten un compoñente estreitamente vinculado con esta competencia: a constatación da variedade dos usos da lingua e a diversidade lingüística e a valoración de todas as linguas como igualmente aptas para desempeñar as funcións de comunicación e de representación. Tamén se contribúe desde a materia a esta competencia na medida en que se analizan os modos mediante os que a linguaxe transmite e sanciona prexuízos e imaxes estereotipadas do mundo, co obxecto de contribuír á erradicación dos usos discriminatorios da linguaxe.

Ciencias Sociais e Xeografía e Historia

A competencia social e cidadá está estreitamente vinculada ao propio obxecto de estudo. Pode dicirse que todo o currículo contribúe á adquisición desta competencia, xa que a comprensión da realidade social, actual e histórica, é o propio obxecto de aprendizaxe, pero farao realmente se se ten a perspectiva de que o coñecemento sobre a evolución e organización das sociedades, dos seus logros e dos seus problemas, debe poder utilizarse polo alumnado para desenvolverse socialmente. Contribúe obviamente a entender os trazos das sociedades actuais, a súa pluralidade, os elementos e intereses comúns da sociedade en que se vive, contribuíndo así a crear sentimentos comúns que favorecen a convivencia.

Tamén axuda á adquisición de habilidades sociais. Por unha banda, a comprensión das accións humanas do pasado ou do presente, esixe que estas sexan vistas polo alumnado desde a perspectiva dos propios axentes do seu tempo co que se favorece o desenvolvemento da capacidade de por se no lugar do outro, é dicir, a empatía. Doutra banda, faino cando dita comprensión posibilita a valoración e

o exercicio do diálogo como vía necesaria para a solución dos problemas, ou o respecto cara ás persoas con opinións que non coinciden coas propias, pero ademais prevé o exercicio deses valores ao propor un traballo colaborativo ou a realización de debates nos que se poidan expresar as propias ideas e escoitar e respectar as dos demais. O achegamento a diferentes realidades sociais, actuais ou históricas, ou a valoración das achegas de diferentes culturas axuda, aínda que sexa máis indirectamente, ao desenvolvemento das habilidades de tipo social.

O ensino nesta materia trata de que os alumnos e alumnas adquiran os coñecementos, destrezas e actitudes necesarios para comprender a realidade do mundo en que viven, as experiencias colectivas pasadas e presentes, así como o espazo en que se desenvolve a vida en sociedade.

Proporciona ideas fundamentais sobre a dimensión espacial das sociedades e a configuración territorial, entendida esta en ámbitos que van desde o local ao mundial, á vez que achega ao alumnado aos principios de interacción das sociedades e a súa contorna física, e posibilita que poida valorarse a actuación dos homes no espazo e as potencialidades e construcións do medio. Favorece tamén que o alumnado poida adquirir un maior grao de conciencia acerca da organización espacial das sociedades, as súas dimensións demográficas, económicas ou sociais, os modos de intervención e os seus posibles impactos.

d) Competencia cultural e artística

Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura

A lectura, interpretación e valoración das obras literarias contribúen de forma relevante ao desenvolvemento dunha competencia artística e cultural, entendida como aproximación a un patrimonio literario e a uns temas recorrentes que son expresión de preocupacións esenciais do ser humano. A súa contribución será máis relevante en tanto se relacione o aprecio das manifestacións literarias con outras manifestacións artísticas, como a música, a pintura ou o cinema. Tamén se contribúe a esta competencia procurando que o mundo social da literatura (autores, críticos, acceso a bibliotecas, librarías, catálogos ou a presenza do literario na prensa), adquirise sentido para o alumnado.

Ciencias Sociais e Xeografía e Historia

A contribución á competencia Expresión cultural e artística relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións do feito artístico. Dita contribución facilitarase realmente se se contempla unha selección de obras de arte relevantes, ben sexa polo seu significado na caracterización de estilos ou artistas ou por formar parte do patrimonio cultural, e dótase ao alumnado de destrezas de observación e de comprensión daqueles elementos técnicos imprescindibles para a súa análise.

Desde esta formulación favorécese a apreciación das obras de arte, adquírense habilidades perceptivas e de sensibilización, desenvólvese a capacidade de emocionarse con elas, ademais de que se axuda tamén a valorar o patrimonio cultural, a respectalo e a interesarse pola súa conservación.

e) Competencia matemática

Ciencias Sociais e Xeografía e Historia

Con esta materia contribúese tamén, en certa maneira, á adquisición da competencia matemática. O coñecemento dos aspectos cuantitativos e espaciais da realidade permite colaborar na súa adquisición naquela medida en que a materia incorpora operacións sinxelas, magnitudes, porcentaxes e proporcións, nocións de estatística básica, uso de escalas numéricas e gráficas, sistemas de referencia ou recoñecemento de formas xeométricas, así como criterios de medición, codificación numérica de informacións e a súa representación gráfica. A utilización de todas estas ferramentas na descrición e análise da realidade social amplían o conxunto de situacións nas que os alumnos perciben a súa aplicabilidade e, con iso, fan máis funcionais as aprendizaxes asociadas á competencia matemática.

f) Competencia no coñecemento e a interacción co mundo físico

Ciencias Sociais e Xeografía e Historia

Na adquisición da competencia Coñecemento e a interacción co mundo físico a contribución é relevante. Dita competencia inclúe, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento do espazo físico en que se desenvolve a actividade humana, tanto en grandes ámbitos como na contorna inmediata, así como a interacción que se produce entre ambos. A percepción directa ou indirecta do espazo en que se desenvolve a actividade humana constitúe un dos principais eixos de traballo da xeografía: a comprensión do espazo en que teñen lugar os feitos sociais e a propia vida do alumno, é dicir, a dimensión espacial. Contribúese á competencia na medida en que se asegure que dita dimensión impregna a aprendizaxe dos contidos xeográficos, adquirindo especial importancia para iso os procedementos de orientación, localización, observación e interpretación dos espazos e paisaxes, reais ou representados.

Outra achega posibilitase desde o coñecemento da interacción home-medio e a organización do territorio resultante. A materia proporciona abundantes ocasións para analizar a acción do home na utilización do espazo e dos seus recursos, non só os problemas que ás veces xera, senón tamén aquelas accións que desde un uso responsable de ambos, buscan asegurar a protección e o coidado do medio ambiente.

g) Competencia para aprender a aprender

Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura

Apréndese a falar e a escoitar e a ler e escribir, para a interacción comunicativa, pero tamén para adquirir novos coñecementos. A linguaxe, ademais de instrumento de comunicación, é un medio de representación do mundo e está na base do pensamento e do coñecemento. O acceso ao saber e á construción de coñecementos mediante a linguaxe relaciónase directamente coa competencia básica de aprender a aprender. Así mesmo, os contidos de reflexión sobre a lingua recollen un conxunto de saberes conceptuais (metalinguaxe gramatical) e procedementais (capacidade para analizar, contrastar, ampliar e reducir enunciados mediante o uso consciente de certos mecanismos gramaticais, substituír elementos do enunciado por outros gramaticalmente equivalentes, usar diferentes esquemas sintácticos para expresar una mesma idea, diagnosticar erros e reparalos, etc.) que se adquiren en relación coas actividades de comprensión e composición de textos e que se reutilizan para optimizar a aprendizaxe lingüística, é dicir, para aprender a aprender lingua.

Ciencias Sociais e Xeografía e Historia

A competencia para aprender a aprender supón ter ferramentas que faciliten a aprendizaxe, pero tamén ter unha visión estratéxica dos problemas e saber prever e adaptarse aos cambios que se producen cunha visión positiva. A todo iso contribúese desde as posibilidades que ofrece para aplicar razoamentos de distinto tipo, buscar explicacións multicausais e predición de efectos dos fenómenos sociais e proporciona coñecementos das fontes de información e da súa utilización mediante a recollida e clasificación da información obtida por diversos medios e sempre que se realice unha análise desta. Tamén contribúe cando se favorece o desenvolvemento de estratexias para pensar, para organizar, memorizar e recuperar información, tales como resumos, esquemas ou mapas conceptuais.

h) Autonomía e iniciativa persoal

Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura

Aprender a usar a lingua é tamén aprender a analizar e resolver problemas, trazar plans e emprender procesos de decisión, xa que unha das funcións da linguaxe é regular e orientar nosa propia actividade. Por iso, a adquisición de habilidades lingüísticas contribúe a progresar na iniciativa persoal e na regulación da propia actividade con progresiva autonomía.

Ciencias Sociais e Xeografía e Historia

Para que esta materia contribúa á autonomía e iniciativa persoal é necesario favorecer o desenvolvemento de iniciativas de planificación e execución, así como procesos de toma de decisións, presentes máis claramente na realización de debates e de traballos individuais ou en grupo xa que implica idear, analizar, planificar, actuar, revisar o feito, comparar os obxectivos previstos cos alcanzados e extraer conclusións.

A comprensión dos feitos e fenómenos sociais no contexto en que se producen e a análise dos procesos de cambio histórico na sociedade, adquiren sentido na valoración, comprensión e axuízamento dos trazos e problemas centrais da sociedade no momento actual. Desde esta perspectiva, estímase a conveniencia de proporcionar ao alumnado un coñecemento global necesario para a interpretación da realidade actual como construción humana no curso do tempo e un marco xeral para a comprensión do tempo histórico.

3. OBXECTIVOS

OBXECTIVOS XERAIS DA ETAPA

A Educación secundaria obrigatoria contribuirá a desenvolver nos alumnos e as alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto aos demais, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e grupos, exercitarse no diálogo afianzando os dereitos humanos como valores comúns dunha sociedade plural e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións cos demais, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo, os comportamentos sexistas e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información para, con sentido crítico, adquirir novos coñecementos. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado que se estrutura en distintas disciplinas, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas nos diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua castelá e na lingua galega textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, a lectura e o estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de xeito apropiado.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e a historia propias e dos demais, así como o patrimonio artístico e cultural.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o dos outros, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio, contribuíndo á súa conservación e mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das distintas manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.

OBXECTIVOS ESPECÍFICOS DA ÁREA DE LINGUA CASTELÁ E LITERATURA E LINGUA GALEGA E LITERATURA

O ensino da Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura nesta etapa terá como finalidade o desenvolvemento das seguintes capacidades:

1. Comprender discursos orais e escritos nos diversos contextos da actividade social e cultural.
2. Utilizar a lingua para expresarse de forma coherente e adecuada nos diversos contextos da actividade social e cultural, para tomar conciencia dos propios sentimentos e ideas e para controlar a propia conduta.

3. Coñecer a realidade plurilingüe de España e as variedades do castelán e valorar esta diversidade como unha riqueza cultural.
4. Utilizar a lingua oral na actividade social e cultural de forma axeitada ás distintas situacións e funcións, adoptando unha actitude respectuosa e de cooperación.
5. Empregar as diversas clases de escritos mediante os que se produce a comunicación coas institucións públicas, privadas e da vida laboral.
6. Utilizar a lingua eficazmente na actividade escolar para buscar, seleccionar e procesar información e para redactar textos propios do ámbito académico.
7. Utilizar con progresiva autonomía e espírito crítico os medios de comunicación social e as tecnoloxías da información para obter, interpretar e valorar informacións de diversos tipos e opinións diferentes.
8. Facer da lectura fonte de pracer, de enriquecemento persoal e de coñecemento do mundo e consolidar hábitos lectores.
9. Comprender textos literarios utilizando coñecementos básicos sobre as convencións de cada xénero, os temas e motivos da tradición literaria e os recursos estilísticos.
10. Aproximarse ao coñecemento de mostras relevantes do patrimonio literario e valoralo como un modo de simbolizar a experiencia individual e colectiva en diferentes contextos histórico-culturais.
11. Aplicar con certa autonomía os coñecementos sobre a lingua e as normas do uso lingüístico para comprender textos orais e escritos e para escribir e falar con adecuación, coherencia, cohesión e corrección.
12. Analizar os diferentes usos sociais das linguas para evitar os estereotipos lingüísticos que supoñen xuízos de valor e prexuízos clasistas, racistas ou sexistas.

OBXECTIVOS ESPECÍFICOS DA ÁREA DE CIENCIAS SOCIAIS, XEOGRAFÍA E HISTORIA.

O ensino das Ciencias sociais, Xeografía e Historia nesta etapa terá como finalidade o desenvolvemento das seguintes capacidades:

1. Identificar os procesos e mecanismos que rexen os feitos sociais e as interrelacións entre feitos políticos, económicos e culturais e utilizar este coñecemento para comprender a pluralidade de causas que explican a evolución das sociedades actuais, o papel que homes e mulleres desempeñan nelas e os seus problemas máis relevantes.
2. Identificar, localizar e analizar, a diferentes escalas, os elementos básicos que caracterizan o medio físico, as interaccións que se dan entre eles e as que os grupos humanos establecen na utilización do espazo e dos seus recursos, valorando as consecuencias de tipo económico, social, cultural, político e ambiental.
3. Comprender o territorio como o resultado da interacción das sociedades sobre o medio en que se desenvolven e ao que organizan.
4. Identificar, localizar e comprender as características básicas da diversidade xeográfica do mundo e das grandes áreas xeoconómicas, así como os trazos físicos e humanos de Europa e España.
5. Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e acontecementos históricos relevantes da historia do mundo, de Europa e de España para adquirir unha perspectiva global da evolución da Humanidade e elaborar unha interpretación da mesma que facilite a comprensión da pluralidade de comunidades sociais ás que se pertence.
6. Valorar a diversidade cultural manifestando actitudes de respecto e tolerancia cara a outras culturas e cara a opinións que non coinciden coas propias, sen renunciar por iso a un xuízo sobre elas.
7. Comprender os elementos técnicos básicos que caracterizan as manifestacións artísticas na súa realidade social e cultural para valorar e respectar o patrimonio natural, histórico, cultural e artístico, asumindo a responsabilidade que supón a súa conservación e apreciándoo como recurso para o enriquecemento individual e colectivo.

8. Adquirir e empregar o vocabulario específico que achegan as ciencias sociais para que a súa incorporación ao vocabulario habitual aumente a precisión no uso da linguaxe e mellore a comunicación.
9. Buscar, seleccionar, comprender e relacionar información verbal, gráfica, icónica, estatística e cartográfica, procedente de fontes diversas, incluída a que proporciona o ámbito físico e social, os medios de comunicación e as tecnoloxías da información, tratada de acordo co fin perseguido e comunicala aos demais de xeito organizada e intelixible.
10. Realizar tarefas en grupo e participar en debates cunha actitude construtiva, crítica e tolerante, fundamentando axeitadamente as opinións e valorando o diálogo como unha vía necesaria para a solución dos problemas humanos e sociais.
11. Coñecer o funcionamento das sociedades democráticas, apreciando os seus valores e bases fundamentais, así como os dereitos e liberdades como un logro irrenunciable e unha condición necesaria para a paz, denunciando actitudes e situacións discriminatorias e inxustas e mostrándose solidario cos pobos, grupos sociais e persoas privados dos seus dereitos ou dos recursos económicos necesarios.

4. CONTIDOS

Os programas de diversificación curricular deberán especificar a metodoloxía, contidos e criterios de avaliación que garantan o logro das competencias básicas, no marco do establecido polas administracións educativas.

O ámbito lingüístico e social incluirá, polo menos, os aspectos básicos do currículo correspondentes ás materias de Ciencias sociais, Xeografía e Historia, Linguas castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura.

Ao abeiro do establecido polo REAL DECRETO 1631/2006, do 29 de decembro acerca das ensinanzas mínimas correspondentes á Educación Secundaria Obrigatoria, no noso proxecto para o ámbito lingüístico e social precisamos os seguintes contidos:

DIVERSIFICACIÓN CURRICULAR I

a) O espazo xeográfico natural

- O clima.
- Os continentes.
- A busca de información.
- Subliñado, esquema e resumo.
- O nivel fónico.
- Ortografía: Regras xerais da acentuación: Ditongos, tritongos e hiatos.

b) A organización política do mundo

- O continente africano.
- O continente asiático.
- O continente americano.
- Europa, a Unión europea e España.
- A información e a comunicación en Internet.
- As palabras.
- Ortografía: monosílabos e til diacrítico.

c) As actividades económicas

- Axentes e conceptos básicos da actividade económica.
- Actividades do sector primario.
- Actividades secundarias.
- Actividades terciarias. O sector servizos.
- A degradación do espazo xeográfico.
- A lingua oral (I).
- O sentido figurado das palabras.
- Ortografía. Repaso da acentuación.

d) A desigual distribución da riqueza

- Os países que dirixen a economía mundial.
- Os países dependentes.
- Desequilibrios na poboación mundial.
- Unha consecuencia dos desequilibrios mundiais: os movementos migratorios.
- A lingua oral (II).

- A oración gramatical. Componentes.
- Ortografía: a letra b.

e) A xeografía física de España

- España física.
- Os xéneros literarios. A épica.
- A oración gramatical. Clases e relacións.
- Ortografía: a letra v.

f) Autonomías: unha diversidade que nos enriquece

- Autonomías e diversidade
- Os xéneros literarios. Lírica e dramática
- O substantivo
- Ortografía: as letras j e g

g) A época feudal. Os castelos

- Contexto histórico.
- A literatura na España dos castelos.
- Os modos do discurso: narración, descrición e diálogo.
- Os adxectivos.
- Ortografía. A letra h.

h) Os mosteiros e as cidades medievais

- Contexto histórico.
- A arte románica.
- A arte gótica.
- A literatura na España dos mosteiros.
- Os modos do discurso: exposición e argumentación.
- O verbo (I).
- Ortografía. Repaso das letras b, v, g, j, h.

i) Do mundo medieval ao renacentista: o século XV

- Contexto histórico.
- A literatura prerrenacentista en España.
- A carta.
- O verbo (II).
- Ortografía. As letras c e z. As alternancias c / cc e c / z / d.

j) Renacemento e reforma

- Contexto histórico.
- A arte renacentista.
- A literatura española durante a Reforma.
- Textos de uso práctico. Convocatoria, orde do día, acta e regulamento.
- Os adverbios.
- Ortografía. As letras s e x.

k) Renacemento e contrarreforma

- Contexto histórico.

- A arte renacentista española.
- A literatura española e a Contrarreforma.
- Textos xornalísticos. Xéneros informativos.
- Os determinativos.
- Ortografía. Letras ll e y.

l) O barroco

- Contexto histórico.
- A arte barroca.
- A literatura barroca en España.
- Textos xornalísticos. Xéneros de opinión.
- Os pronomes persoais.
- Ortografía.

DIVERSIFICACIÓN CURRICULAR II

a) A la luz de la Ilustración

- O Antigo Réxime e as bases do cambio.
- A arte no século XVIII.
- A literatura neoclásica en España.
- A oración composta.

b) A ansia de liberdades

- O Antigo Réxime entra en crise.
- A literatura romántica en España.
- As oracións subordinadas substantivas.

c) Unha paisaxe de fábricas

- A Revolución Industrial.
- Unha nova arte: o Impresionismo.
- A literatura realista en España.
- As oracións subordinadas adxectivas.

d) Novas fronteiras no mapa europeo

- Nacións e imperios a finais do século XIX.
- O avance do liberalismo e da democracia en España.
- A literatura española entre dous séculos.
- As oracións subordinadas adverbiais (I).

e) A encrucillada do século XX

- As convulsións de principios de século.
- As vangardas artísticas.
- A poesía de principios do século XX.
- As oracións subordinadas adverbiais (II).

f) Un camiño entre dúas guerras.

- A crise das democracias. Problemas políticos e económicos.
- España: a Segunda República e a Guerra Civil.

- O teatro español anterior a 1936.
- A carta.

g) A carreira polo dominio do mundo.

- A Segunda Guerra Mundial.
- O mundo despois da Segunda Guerra Mundial.
- A España de Franco.
- A literatura española de posguerra.
- Textos de uso práctico: a instancia e o currículo.

h) A España de hoxe

- Os grandes cambios políticos e económicos.
- A poesía española despois de 1936.
- O xornal.

i) Mirando cara ao futuro: un mosaico de culturas

- Os pobos en convivencia: cara á interculturalidade.
- A comunicación global.
- A arte e a literatura como patrimonio común.
- Exposición mural das culturas.

5. METODOLOXÍA

UNHA PERSPECTIVA INTERDISCIPLINAR

Nas distintas redaccións legislativas (e así no citado REAL DECRETO 1631/2006, do 29 de decembro) facéndose eco da posibilidade de organizar os contidos e materias dunha forma diferente á establecida con carácter xeral, faise referencia á organización de dous ámbitos específicos, un dos cales é o ámbito lingüístico e social, que ha de incluír os aspectos básicos o currículo correspondentes ás materias de Ciencias sociais, xeografía e historia, Lingua castelá e literatura e lingua galega e literatura.

E aínda que no art. 12. punto 4. [do mencionado REAL DECRETO 1631/2006] fálase da integración de materias en ámbitos, destinada a diminuír o número de profesores e profesoras que interveñen nun mesmo grupo ..., creemos necesario aproveitar pedagoxicamente esta oportunidade para presentar de forma coherente os feitos socio-históricos como marco no que se inscriben as manifestacións artísticas e literarias de cada momento.

Esta formulación choca coa incoherente organización legislativa dos contidos curriculares de Ciencias sociais, Xeografía e Historia de forma desvinculada dos de Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura, de modo que os cortes cronolóxicos por curso de ambas as dúas materias non teñen unha correspondencia. Escollo que nos permitimos salvar facéndoos coincidir nas programacións de cada un dos dous cursos do Programa de Diversificación, e mantendo un espazo –aínda que moi breve– para incluír o contexto histórico da época en que se localizan todas as manifestacións artísticas ou literarias consideradas. A necesidade de levar a cabo a integración das ensinanzas lingüístico-literarias e sociais no Ámbito Lingüístico e Social, levounos a tratar eses coñecementos interrelacionados, de maneira que duns se poida acceder a outros, tomando cada un como punto de apoio para establecer o outro.

Deste modo chégase a comprender mellor que a vida en sociedade está intimamente ligada á linguaxe, que este manifesta os pensamentos do home e os modos que o home elixe para vivir valéndose tanto dos medios naturais cos que conta, como “fabricando” outros coa axuda dos seus semellantes que fan con el "sociedade". E iso que sae da man do home é cultura, é arte, é ciencia, é imaxinación, é recreación. E tamén é historia que se move no tempo, que aproveita o legado dos seus antepasados e que lega á súa vez aos seus descendentes.

Así, podemos resumir o obxecto da ensino-aprendizaxe do Ámbito Lingüístico e Social como a construción de coñecementos sobre procesos histórico-xeográficos que constitúen o marco no que se inscriben as aprendizaxes lingüístico-comunicativos.

Por iso, o fío condutor do Programa foi o ser humano, como ser que vive, fala e crea.

DESCRIPCIÓN DO MATERIAL E CRITERIOS METODOLÓXICOS

A partir de todos os supostos pedagóxicos iniciais, tomando como eixe central o concepto de globalización das áreas de Ciencias Sociais, Xeografía e Historia e de Lingua castelá e Literatura e Lingua galega e Literatura, e sen perder de vista os perfís posibles dos alumnos que acceden ao Programa de Diversificación, o noso material responde aos seguintes principios:

1º. Un enfoque eminentemente práctico, de modo que os alumnos se vexan forzados a manipular constantemente a información, os textos e o material en xeral que se lles ofrece –tanto en soporte tradicional como informático–; de modo que se sintan empurrados á adquisición duns hábitos de estudo e aprendizaxe das que carecen, por medio da actividade diaria.

2º. Un tratamento sinxelo –dentro do posible– dos temas, pero sen perder o rigor.

3º. Un carácter funcional, tratando de que os coñecementos adquiridos poidan ser utilizados en circunstancias reais ou para enfrontarse con éxito á adquisición doutros; fomentando nos alumnos o interese por aprender e destacando a utilidade do aprendido.

4º. Unha dimensión práctica que asegure a vinculación do ámbito escolar co mundo do traballo.

5º. Unha selección de aspectos culturais, históricos, lingüísticos e literarios que lles axuden a entender o camiño que percorreu o ser humano, e o que aínda lle queda por percorrer, nesa vida en sociedade que elixiu. Selección que fixemos a partir dos contidos mínimos da etapa, como nos indica a lei.

6º. Un deseño didáctico no que os profesores son os guías e orientadores do traballo que han de realizar os propios alumnos, nesa vía cara ao progreso intelectual e a autoestima persoal que eles voluntariamente elixiron –xunto cos seus pais– ao optar polo Programa de Diversificación.

Para responder ás esixencias sinaladas, viñemos deseñando as unidades temáticas en función dunha estrutura, que se repite en todas elas, de ordenación progresiva e á vez recorrente, no sentido de que se respecta unha traxectoria cronolóxica nos aspectos socio–históricos e culturais –cando así é posible–, así como unha progresión nas dificultades da aprendizaxe; pero á vez, a través dos textos e das actividades retómanse ou anticipáanse aspectos xa vistos, ou que se han de ver, o cal permite a consolidación das aprendizaxes, e dá unha maior coherencia á formulación xeral do programa, axudando a concatenar uns feitos con outros e a establecer interrelacións entre todas as actividades humanas.

Tal **estrutura** inclúe os seguintes apartados:

1. Un **punto de partida** que serve de estímulo para abordar o tema e para poñer o alumno en contacto con el, e que nos permite á vez descubrir os coñecementos previos dos alumnos. E iso a través dun exercicio de reflexión acerca dos acontecementos que son obxecto do tema correspondente, ou a partir dun texto significativo, un vídeo, unha fotografía, etc., que o profesor pode achegar como material complementario, se así o considera oportuno.

2. Un **apoio teórico** sobre os aspectos socio–históricos, xeográficos, artísticos e literarios máis significativos para o desenvolvemento da Humanidade, que inclúe partes explicativas, ilustracións, mapas, diagramas, cadros e textos de autores, propios para a reflexión sobre o tema. Pode realizarse aquí unha lectura en voz alta para afianzar a correcta entoación, ao servizo da comprensión, e alterna con aclaracións explicativas por parte do profesor. Así tamén ha de servir esta sección como fonte de información para a realización das actividades.

3. **Actividades específicas** que os alumnos teñen que realizar a partir da manipulación e relectura do apoio teórico, así como por medio da busca de información complementaria a través dos novos recursos tecnolóxicos. No primeiro curso do Programa de Diversificación, dado que os alumnos non alcanzan un grao suficiente de razoamento abstracto, é conveniente que estas actividades sexan formuladas en termos concretos e se abandone a abstracción tanto nas súas formulacións como nas súas resolucións, co fin de que as resolvan doadamente e se palie así a súa baixa autoestima, característica persoal da que adoece, como vimos, a maioría deles.

4. Unha **PÁXINA DE LECTURA** en torno a un texto vinculado por calquera motivo co tema da unidade, que inclúe exercicios de comprensión, expresión oral e escrita e de reflexión lingüística.

5. Unha sección dedicada a traballar os aspectos xerais da comunicación ou as técnicas de traballo, constituída pola **realización práctica de actividades**, mediante as cales se vai descubrindo o funcionamento dos diversos mecanismos comunicativos, seguida dun RECORDA que recolle en síntese a formulación teórica da sección e que os alumnos poden consultar ao realizar as actividades.

6. Un apartado dedicado ao estudo da Lingua, fundamentado na observación dos feitos lingüísticos, que os alumnos van descubrindo a través do **uso práctico da comunicación lingüística** e que conta tamén cun apoio teórico ao final que ha de servir como consulta naqueles casos en que os propios alumnos o consideren necesario [RECORDA].

Inclúense tamén aquí **actividades** de ORTOGRAFÍA, que fan un repaso expreso das principais normas ortográficas.

7. Finalmente, péchase a unidade coa formulación dunha serie de **actividades de comprobación ou de repaso** sobre os contidos que os alumnos deben recordar, e que servirán de guía para os exames e probas escritas .

E engádese un espazo dedicado á busca de información complementaria a través da navegación por Internet: súxírense diversas páxinas web para a busca concreta de información. Esta actividade facilita

a realización de postas en común ou de traballo cooperativo, o que lles servirá para mellorar a iniciativa persoal e estimular o traballo de investigación.

Como se ve, a metodoloxía é eminentemente activa, fundamentada na realización permanente de actividades, o que obriga os alumnos á consulta reiterada dos contidos da unidade ou da sección RECORDA e lévaos, case de forma imperceptible para eles, á comprensión e asimilación destes.

A abundancia e diversidade de actividades, dirixidas a desenvolver todas as competencias básicas da etapa, permite marcar distintos ritmos de traballo en consonancia co progreso nas aprendizaxes dos propios alumnos.

O tratamento progresivo e recorrente das materias permite observar con claridade o afianzamento das capacidades dos alumnos ao longo dos dous cursos do Programa.

6. AVALIACIÓN

A avaliación converteuse nun valioso instrumento de seguimento e de valoración dos resultados obtidos e de mellora dos procesos que permiten obtelos. Por ese motivo, resulta imprescindible establecer procedementos de avaliación dos distintos ámbitos e axentes da actividade educativa, alumnado, profesorado, centros, currículo, administracións, e comprometer ás autoridades correspondentes a render contas da situación existente e o desenvolvemento experimentado en materia de educación.

QUE É A AVALIACIÓN?

A avaliación non é unha acción, un feito concreto final, senón un proceso que percorre toda a actividade educativa. Por iso a avaliación das materias ha de ser unha avaliación formativa que permita tomar as decisións oportunas e necesarias para readaptar os compoñentes do proceso educativo aos obxectivos previamente formulados, ao servizo da consecución das competencias básicas. Non ha de referirse unicamente ao resultado das aprendizaxes, senón a todos os compoñentes que interveñen no proceso: obxectivos, competencias, contidos, actividades, recursos, metodoloxía, proxectos curriculares, funcionamento da interacción educativa, etc.

Un trazo básico da avaliación formativa é que ha de ser continua, xa que un proceso non pode avaliarse senón no seu propio desenvolvemento, de forma interactiva, partindo dunha avaliación inicial ata chegar á avaliación final e aditiva. A avaliación inicial pretende avaliar os coñecementos previos, as actitudes e capacidades do alumno no comezo do proceso, co fin de obter unha información sobre a súa situación inicial e así poder adecuar ese proceso ás súas posibilidades reais. A avaliación final que se leva a cabo ao termo do proceso serve para avaliar o seu desenvolvemento dunha forma global. Esta avaliación trata de valorar o grao de consecución obtido por cada alumno respecto dos obxectivos propostos no proceso educativo e das competencias desenvolvidas.

No programa de diversificación curricular débese engadir á avaliación un valor motivador dentro do proceso educativo, de modo que o alumno mesmo sexa capaz de controlar o seu propio ritmo de aprendizaxe e poida comprobar os seus avances no proceso e no grao de adquisición das competencias básicas.

A avaliación implica a emisión dun xuízo de valor comparativo, porque se fai con respecto a un referente, que son os criterios de avaliación; corrector, porque ten a finalidade de mellorar o obxecto da avaliación; e continuo, porque require establecer tres momentos fundamentais no proceso: o comezo, o proceso e o final.

COMO E CANDO AVALIAR?

No concepto de avaliación das aprendizaxes, hai que incluír os coñecementos tanto teóricos coma prácticos, así como tamén as capacidades competenciais que se desenvolveron. Polo tanto, haberá que empregar diversos instrumentos e procedementos de avaliación que sexan pertinentes para o que se quere avaliar, tanto para o produto (aprendizaxe) coma para o proceso (ensino).

Para a avaliación do proceso, é necesario ser crítico e reflexivo, valorando permanentemente o que se fai, e analizando os principais elementos que distorsionan as aprendizaxes co fin de identificar os problemas e buscar as solucións.

A avaliación da propia práctica docente constitúe unha das estratexias de formación máis poderosas para a mellora da calidade do proceso de ensino–aprendizaxe, permitindo as correccións oportunas no seu labor didáctico.

A avaliación ha de vir marcada polos tres momentos que definen o proceso continuo de ensino–aprendizaxe:

1) **Avaliación inicial:** ao comezo do proceso para obter información sobre a situación dos alumnos, e detectar as deficiencias que poidan dificultar as aprendizaxes. Non se trata de cuantificar os seus

coñecementos, senón de coñecer o mellor posible o punto de partida e proceder, se é preciso, aos reaxustes necesarios na programación.

2) **Avaliación formativa:** ao longo do proceso educativo. Proporciona unha información constante do progreso dos alumnos e permite corrixir e mellorar os recursos metodolóxicos empregados. Se se detectan dificultades no proceso, haberá que analizar as súas causas e, en consecuencia, adaptar as actividades de ensino–aprendizaxe.

3) **Avaliación aditiva:** para valorar os resultados finais de aprendizaxe e comprobar se os alumnos adquiriron as competencias básicas previstas.

INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

Consideramos que para realizar unha axeitada intervención educativa, é necesario formular unha avaliación ampla e aberta á realidade das tarefas de aula e das características do alumnado, con especial atención ao tratamento da diversidade.

Os instrumentos de avaliación defínense como aqueles documentos ou rexistros utilizados polo profesorado para a observación sistemática e o seguimento do proceso de aprendizaxe do alumnado. Desta forma a avaliación debe apoiarse na recollida de información. Por iso é necesario que o equipo de profesores determine as características esenciais dos procedementos de avaliación; entre elas subliñamos as seguintes:

- Ser moi variado, de modo que permitan avaliar os distintos tipos de capacidades e contidos curriculares e contrastar datos da avaliación das mesmas aprendizaxes obtidas a través dos seus distintos instrumentos.
- Poder ser aplicados, algúns deles, tanto polo profesor como polos alumnos en situacións de autoavaliación e de coavaliación.
- Dar información concreta do que se pretende avaliar, sen introducir variables que distorsionen os datos que se obteñan coa súa aplicación.
- Utilizar distintos códigos (verbais, sexan orais ou escritos, gráficos, numéricos, audiovisuais, etc.) cando se trate de probas dirixidas ao alumnado, de modo que se adecúen ás distintas aptitudes e que o código non mediatice o contido que se pretende avaliar.
- Ser aplicables en situacións máis ou menos estruturadas da actividade escolar.
- Permitir avaliar a transferencia das aprendizaxes a contextos distintos daqueles nos que se adquiriron, comprobando así a súa funcionalidade e a adquisición das competencias básicas.

A continuación enumeramos algúns dos procedementos e instrumentos que se poden empregar para avaliar o proceso de aprendizaxe:

Observación sistemática

- Observación constante do traballo na casa e na aula.
- Revisión dos cadernos de clase.
- Rexistro anecdótico persoal para cada un dos alumnos.

Analizar as producións dos alumnos

- Caderno de clase.
- Diario de clase.
- Resumos.
- Actividades en clase (problemas, exercicios, respostas a preguntas, etc.).
- Producións escritas.
- Traballos monográficos.

Avaliar as exposicións orais dos alumnos

- Debates.

- Postas en común.
- Diálogos
- Entrevistas.

Realizar probas específicas

- Obxectivas.
- Abertas.
- Exposición dun tema, en grupo ou individualmente.
- Resolución de exercicios.
- Autoavaliación.
- Coavaliación.

O PROCESO DE AVALIACIÓN NA ESO

1. A avaliación do proceso de aprendizaxe do alumnado da Educación secundaria obrigatoria será continua e diferenciada segundo as distintas materias do currículo.
2. Os profesores avaliarán os seus alumnos tendo en conta os diferentes elementos do currículo .
3. Os criterios de avaliación das materias serán referente fundamental para valorar tanto o grao de adquisición das competencias básicas coma o de consecución dos obxectivos .
4. O equipo docente constituído polo conxunto de profesores do alumno, coordinados polo profesor titor, actuará de xeito colexiado ao longo do proceso de avaliación e na adopción das decisións resultantes deste, no marco do establecido polas administracións educativas.
5. No proceso de avaliación continua, cando o progreso dun alumno non sexa o axeitado, estableceranse medidas de reforzo educativo. Estas medidas adoptaranse en calquera momento do curso, tan pronto como se detecten as dificultades e estarán dirixidas a garantir a adquisición das aprendizaxes imprescindibles para continuar o proceso educativo.
6. Os profesores avaliarán tanto as aprendizaxes do alumnado coma os procesos de ensino e a súa propia práctica docente.

CRITERIOS XERAIS DE AVALIACIÓN EN DIVERSIFICACIÓN CURRICULAR

A avaliación do alumnado que curse un programa de diversificación curricular terá como referente fundamental as competencias básicas e os obxectivos da Educación secundaria obrigatoria, así como os criterios de avaliación específicos do programa.

Se avaliar significa valorar, toda valoración esixe uns criterios preestablecer que sirvan para sinalar o tipo e grao de aprendizaxe que se espera que os alumnos alcansasen, en relación cos obxectivos iniciais.

Os criterios de avaliación que se expoñen a continuación constitúen indicadores de análise para levar a cabo esta tarefa.

Os criterios de avaliación do Ámbito lingüístico e social son os seguintes:

a) Criterios de avaliación de diversificación I

Lingua castelá e literatura e lingua galega e literatura

1. *Entender instrucións e normas dadas oralmente; extraer ideas xerais e informacións específicas de reportaxes e entrevistas, seguir o desenvolvemento de presentacións breves relacionadas con temas académicos e plasmalo en forma de esquema e resumo.*

Con este criterio comprobarase se alumnos e alumnas son capaces de reproducir normas e instrucións recibidas oralmente, polo menos nos seus puntos fundamentais; de dar conta do tema xeral e de feitos relevantes dunha reportaxe radiofónica ou emitida por TV ou das

opinións máis significativas dun entrevistado e do perfil que del dá o entrevistador; finalmente, de plasmar en forma de esquema e resumo o tema xeral e as partes dunha exposición oral non moi extensa e de estrutura clara acerca de contidos relacionados con diferentes materias escolares e outras obras de consulta.

2. Extraer e contrastar informacións concretas e identificar o propósito nos textos escritos máis usados para actuar como membros da sociedade; seguir instrucións en ámbitos públicos; inferir o tema xeral e temas secundarios; distinguir como se organiza a información.

Con este criterio avalíase que extraen informacións concretas que poden aparecer expresadas con palabras diferentes ás usadas para preguntar por elas e contrastar as informacións procedentes de diversas fontes; identifican o acto de fala (protesta, advertencia, convite...) e o propósito comunicativo, aínda que neles non haxa expresións en que aqueles se fagan explícitos; seguen instrucións para realizar actividades en ámbitos públicos próximos á súa experiencia social; identifican o tema xeral dun texto e os temas secundarios, non só recoñecendo os enunciados nos que aparecen explícitos, senón inferíndoos de informacións que se repiten no texto.

3. Narrar, expoñer, explicar, resumir e comentar, en soporte papel ou dixital, usando o rexistro axeitado, organizando as ideas con claridade, enlazando os enunciados en secuencias lineais cohesionar, respectando as normas gramaticais e ortográficas e valorando a importancia de planificar e revisar o texto.

Este criterio avalía que redactan os textos cunha organización clara e enlazando as oracións nunha secuencia lineal cohesionar e que manifestan interese en planificar os textos e en revisalos. Neste curso avaliarase se saben narrar e comentar con claridade feitos e experiencias en foros e diarios persoais en soporte imprimido ou dixital; compoñer textos propios do ámbito público, especialmente regulamentos, convocatorias e actas de reunións, de acordo coas convencións destes xéneros; redactar reportaxes e entrevistas organizando a información de forma xerárquica; resumir narracións e exposicións reconstruíndo os elementos básicos do texto orixinal; compoñer exposicións e explicacións sobre temas que requiren a consulta de fontes; expoñer proxectos de traballo e informar das conclusións. Valorarase tamén a boa presentación dos textos escritos tanto en soporte papel como dixital, con respecto ás normas ortográficas e tipográficas.

4. Realizar explicacións orais sinxelas sobre feitos de actualidade social, política ou cultural que sexan do interese do alumnado, coa axuda de medios audiovisuais e das tecnoloxías da información e a comunicación.

Con este criterio búscase observar se son capaces de ofrecer explicacións sobre algún fenómeno natural, algún feito histórico, algún conflito social, etc., que sexa do seu interese. Tratarase de que os oíntes poidan obter unha descrición clara dos feitos e unha comprensión suficiente das causas que os explican. Valorarase especialmente a utilización dos medios audiovisuais e as tecnoloxías da información e a comunicación como apoio ás explicacións orais.

5. Expoñer unha opinión sobre a lectura persoal dunha obra completa axeitada á idade e relacionada cos períodos literarios estudados; avaliar a estrutura e o uso dos elementos do xénero, o uso da linguaxe e o punto de vista do autor; situar basicamente o sentido da obra en relación co seu contexto e coa propia experiencia.

Este criterio avalía a competencia lectora no ámbito literario, por medio da lectura persoal de obras completas relacionadas cos períodos literarios estudados (o que inclúe adaptacións e recreacións modernas). Deberán considerar o texto de xeito crítico, avaliar o seu contido, tendo en conta o seu contexto histórico, a estrutura xeral, os elementos caracterizadores do xénero, o uso da linguaxe (rexistro e estilo), o punto de vista e o oficio do autor. Deberán emitir unha opinión persoal sobre os aspectos máis apreciados e menos apreciados da obra, e sobre a implicación entre o seu contido e as propias vivencias.

6. *Utilizar os coñecementos literarios na comprensión e a valoración de textos breves ou fragmentos, atendendo á presenza de certos temas recorrentes, ao valor simbólico da linguaxe poética e á evolución dos xéneros, das formas literarias e dos estilos.*

Con este criterio preténdese avaliar a asimilación dos coñecementos literarios en función da lectura, a valoración e o desfrute dos textos comentados en clase; obsérvase a capacidade de distanciarse do texto literario para avaliar o seu contido, a súa organización, o uso da linguaxe e o oficio do autor. Terase en conta a comprensión dos temas e motivos, o recoñecemento da recorrencia de certos temas (amor, tempo, vida, morte), o recoñecemento dos xéneros e da súa evolución a grandes trazos.

7. *Mostrar coñecemento das relacións entre as obras lidas e comentadas, o contexto en que aparecen e os autores máis relevantes da historia da literatura, realizando un traballo persoal de información e de síntese ou de imitación e recreación, en soporte papel ou dixital.*

Este criterio trata de comprobar que se comprende o fenómeno literario como unha actividade comunicativa estética nun contexto histórico determinado, mediante un traballo persoal presentado en soporte papel ou dixital, no que se sintetice a información obtida sobre un autor, obra ou período; tamén se pode propoñer a composición dun texto no que se imite ou recree algún dos modelos utilizados en clase. Desta forma pódese comprobar que se vai adquirindo un coñecemento dos grandes períodos da historia da literatura, dende a Idade Media ata o século XVIII, así como das obras e dos autores máis relevantes das literaturas hispánicas e europea.

8. *Aplicar os coñecementos sobre a lingua e as normas do uso lingüístico para resolver problemas de comprensión de textos orais e escritos e para a composición e revisión progresivamente autónoma dos textos propios deste curso.*

Con este criterio búscase descubrir se se adquiren e utilizan os coñecementos sobre a lingua e as normas de uso en relación coa comprensión, a composición e a revisión de textos. Atenderase en especial ás variacións sociais da deixé (fórmulas de confianza e de cortesía), aos conectores distributivos, de orde, contraste, explicación e causa; aos valores do subxuntivo e das perífrases verbais de uso frecuente; aos diferentes comportamentos sintácticos dun mesmo verbo en diferentes acepcións e á expresión dun mesmo contido mediante diferentes esquemas sintácticos; á inserción de subordinadas substantivas, adxectivas e adverbiais. Comprobarase a consolidación do coñecemento práctico das normas ortográficas e ampliarase á ortografía de prefixos e sufixos máis usuais; o til diacrítico en interrogativos e exclamativos; a coma nas oracións compostas e en relación con marcadores discursivos; as comiñas como forma de cita.

9. *Coñecer a terminoloxía lingüística necesaria para a reflexión sobre o uso.*

Con este criterio preténdese comprobar que se coñece e comézase a usar a terminoloxía básica para seguir e dar explicacións e instrucións nas actividades gramaticais. Neste curso, ademais da terminoloxía avaliada en cursos anteriores, comprobarase o coñecemento da referida a clases de predicados (nominal, verbal) e oracións (activa, pasiva) e de complementos verbais; cambios de categoría (nominalizacións) e á identificación das formas de unión (xustaposición, coordinación e subordinación) das oracións. Valorarase a progresiva autonomía na obtención de información gramatical de carácter xeral nos dicionarios escolares.

Ciencias sociais. xeografía e historia

1. *Localizar nun mapa os elementos básicos que configuran o medio físico mundial, de Europa e de España (océanos e mares, continentes, unidades de relevo e ríos) caracterizando os trazos que predominan nun espazo concreto.*

Con este criterio trátase de avaliar que se coñece o mapa físico do mundo e de Europa nos seus trazos básicos e particularmente o de España, se localizan no espazo os seus elementos e se é capaz de expresar aqueles que predominan en cada territorio.

2. *Comparar os trazos físicos máis destacados (relevo, clima, augas e elementos bioxeográficos) que configuran os grandes medios naturais do planeta, con especial referencia a España, localizándoos no espazo representado e relacionándoos coas posibilidades que ofrecen aos grupos humanos.*

Trátase de avaliar se se é capaz de recoñecer e localizar no espazo os principais medios naturais de España e do mundo, de caracterizalos e distinguilos en función da interacción dos trazos físicos predominantes que conforman paisaxes xeográficas diferenciadas, relacionándoos coas formas de vida que posibilitan.

3. *Identificar os principais axentes e institucións económicas así como as funcións que desempeñan no marco dunha economía cada vez máis interdependente, e aplicar este coñecemento á análise e valoración dalgunhas realidades económicas actuais.*

Con este criterio preténdese avaliar se se coñece o funcionamento básico da economía a través do papel que cumpren os distintos axentes e institucións económicas e se dispoñen, polo tanto, das claves imprescindibles para analizar algúns dos feitos e problemas económicos que lles afectan directamente a eles ou ás súas familias (inflación, custo da vida, mercado laboral, consumo, etc.) ou que caracterizan a actual globalización da economía (espazo financeiro e económico único, extensión do sistema capitalista, etc.).

4. *Caracterizar os principais sistemas de explotación agraria existentes no mundo, localizando algúns exemplos representativos destes, e utilizar esa caracterización para analizar algúns problemas da agricultura española.*

Este criterio trata de avaliar se os alumnos saben recoñecer os trazos dos principais sistemas agrarios e as novas técnicas industriais aplicadas á agricultura. Trata así mesmo de comprobar se utilizan estes conceptos ao analizar situacións concretas que ilustren os problemas máis destacados da agricultura actual e en particular da agricultura española no marco do mercado europeo.

5. *Describir as transformacións que nos campos das tecnoloxías, a organización empresarial e a localización se están a producir nas actividades, espazos e paisaxes industriais, localizando e caracterizando os principais centros de produción no mundo e en España e analiza as relacións de intercambio que se establecen entre países e zonas.*

Se trata de avaliar que se coñecen os principais tipos de industrias, se identifican as actuais formas de produción e as novas paisaxes industriais e localizan as zonas produtoras de enerxía e bens industriais máis destacados, recoñecendo as correntes de intercambio que xera a produción e o consumo.

6. *Identificar o desenvolvemento e a transformación recente das actividades terciarias, para entender os cambios que se están a producir, tanto nas relacións económicas como sociais.*

Con este criterio trátase de avaliar que se coñece o progresivo desenvolvemento e predominio das actividades de servizos na economía actual, así como o papel que teñen os transportes e as comunicacións, utilizando este coñecemento para explicar o aumento da poboación urbana e o crecemento das cidades.

7. *Identificar e localizar no mapa de España as comunidades autónomas e os seus capitais, os estados de Europa e os principais países e áreas xeoeconómicas e culturais do mundo recoñecendo a organización territorial os trazos básicos da estrutura organización político – administrativa do Estado español e a súa pertenza á Unión Europea.*

Este criterio pretende avaliar a localización, nos seus respectivos mapas políticos, das comunidades autónomas españolas, os estados europeos e os grandes países e áreas xeoeconómicas do mundo, identificando os trazos e institucións que rexen o ordenamento territorial de España, así como a súa participación nas institucións da Unión Europea.

8. *Describir os trazos xeográficos comúns e diversos que caracterizan o espazo xeográfico español e explicar o papel que xogan os principais centros de actividade económica e os grandes eixes de comunicación como organizadores do espazo e como a súa localización se relaciona cos contrastes rexionais.*

Con este criterio preténdese avaliar que se recoñecen os trazos físicos e humanos básicos do territorio español e se ten unha representación clara dos centros económicos e a rede principal de comunicacións e se sabe explicar que nesa organización hai rexións e áreas territoriais diferenciadas.

9. Analizar indicadores socioeconómicos de diferentes países e utilizar ese coñecemento para recoñecer desequilibrios territoriais na distribución dos recursos, explicando algunhas das súas consecuencias e mostrando sensibilidade ante as desigualdades.

Con este criterio trátase de avaliar de que se sabe extraer e comprender a información proporcionada por datos numéricos expoñendo as súas conclusións e se utiliza a devandita información para identificar situacións diferenciadas no grao de desenvolvemento dos países. Ademais, trátase de avaliar se se deducen algunhas consecuencias das devanditas diferenzas, en particular as relacións de dependencia que xeran, mostrando nas súas opinións rexeitamento cara ás desigualdades.

10. Analizar a situación española como exemplo representativo das tendencias migratorias na actualidade identificando as súas causas e relacionándoo co proceso de globalización e de integración económica que se está a producir, así como identificando as consecuencias tanto para o país receptor coma para os países emisores e manifestando actitudes de solidariedade no axuizamento deste fenómeno.

Con este criterio preténdese avaliar que se sabe utilizar os coñecementos sobre as tendencias do crecemento demográfico e de desenvolvemento económico para explicar as tendencias migratorias predominantes no mundo actual, en particular o carácter da inmigración como un fenómeno estrutural das sociedades europeas e española, analizando un exemplo representativo próximo á experiencia do alumnado, e emitindo un xuízo razoado sobre as múltiples consecuencias que comportan.

11. Describir algún caso que mostre as consecuencias ambientais das actividades económicas e os comportamentos individuais, discriminando as formas de desenvolvemento sostible das que son nocivas para o medio e achegando algún exemplo dos acordos e políticas internacionais para frear a súa deterioración.

Con este criterio trátase de comprobar que se tomou conciencia dos problemas que a ocupación e explotación do espazo poden xerar no medioambiente; e coñécense formulacións e políticas de defensa do medio, suxerindo actuacións e políticas concretas que melloran a calidade ambiental e colaboran na busca dun desenvolvemento sostible.

12. Utilizar fontes diversas (gráficos, esbozo, mapas temáticos, bases de datos, imaxes, fontes escritas) para obter, relacionar e procesar información sobre feitos sociais e comunicar as conclusións de forma organizada e intelixible empregando para iso as posibilidades que ofrecen as tecnoloxías da información e a comunicación.

Este criterio avalía o manexo correcto dos instrumentos gráficos e cartográficos, así como a lectura e interpretación de gráficos e mapas temáticos, dunha dificultade similar ou inferior á habitual nos medios de comunicación. Trátase igualmente de comprobar se se utiliza na presentación das conclusións as posibilidades que proporciona un procesador de textos ou unha presentación, por exemplo.

13. Utilizar con rigor a información obtida de fontes diversas e expoñer opinións razoadas ao participar en debates sobre cuestións de actualidade próximas á vida do alumno manifestando actitudes de solidariedade.

Este criterio permite comprobar a sensibilidade ante problemas do mundo actual, tales como a existencia de colectivos desfavorecidos, situacións de discriminación, deterioración ambiental, mercado de traballo, pautas do consumo, etc., que se abordan con rigor e con actitude solidaria. Por outra parte, permite avaliar o uso axeitado da linguaxe oral e da argumentación, así como a aceptación das normas que rexen o diálogo e a intervención en grupo.

b) Criterios de avaliación de diversificación II

Lingua castelá e literatura e lingua galega e literatura

1. *Extraer as ideas principais e os datos relevantes de presentacións de certa extensión ou de conferencias non moi extensas e identificar o propósito, a tese e os argumentos de declaracións ou de debates públicos en medios de comunicación ou no marco escolar.*

Este criterio está dirixido a descubrir se os alumnos e as alumnas son capaces de elaborar esquemas e resumos de exposicións orais, recollendo as intencións, as teses e os argumentos de declaracións públicas de tipo persuasivo ou dos participantes en debates públicos ou celebrados no marco escolar.

2. *Identificar e contrastar o propósito en textos escritos do ámbito público e dos medios de comunicación; comprender instrucións que regulan a vida social; inferir o tema xeral e os temas secundarios; distinguir como se organiza a información; contrastar explicacións e argumentos.*

Este criterio serve para avaliar se identifican o acto de fala (protesta, advertencia, convite.) e o propósito comunicativo nos textos máis usados para actuar como membros da sociedade e nos medios de comunicación (cartas ao director, columnas de opinión, publicidade); seguen instrucións para realizar actividades en ámbitos públicos próximos á súa experiencia social; infiren o tema xeral e os temas secundarios a partir de informacións que se repiten no texto e dos seus propios coñecementos; identifican as diferenzas entre explicacións dun mesmo feito e entre argumentos de signo contrario e son capaces de xulgar o papel dalgúns procedementos lingüísticos (registro, organización do texto, figuras retóricas) na eficacia do texto (claridade, precisión, capacidade de persuasión).

3. *Expoñer, explicar, argumentar, resumir e comentar, en soporte papel ou dixital, usando o rexistro axeitado, organizando as ideas con claridade, enlazando os enunciados en secuencias lineais cohesionar, respectando as normas gramaticais e ortográficas e valorando a importancia de planificar e revisar o texto.*

Este criterio está destinado a avaliar que redactan os textos cunha organización clara e enlazando as oracións nunha secuencia lineal cohesionar e que manifestan interese en planificar os textos e en revisalos. Neste curso avaliarase se saben compoñer textos propios do ámbito público, como solicitudes e instancias, reclamacións e curriculum vitae, de acordo coas convencións destes xéneros; resumir exposicións, explicacións e argumentacións reconstruíndo os elementos básicos do texto orixinal; expoñer proxectos de traballo e informar das conclusións. Valorarase tamén a boa presentación dos textos escritos tanto en soporte papel como dixital, con respecto ás normas ortográficas e tipográficas.

4. *Realizar presentacións orais claras e ben estruturadas sobre temas relacionados coa actividade académica ou a actualidade social, política ou cultural que admitan diferentes puntos de vista e diversas actitudes ante eles coa axuda de medios audiovisuais e das tecnoloxías da información e a comunicación.*

Con este criterio quérese observar se os alumnos e alumnas son capaces de realizar unha exposición sobre un tema, coa axuda de notas escritas e eventualmente co apoio de recursos como carteis ou diapositivas, sinalando diferentes puntos de vista ante el e presentando as razóns a favor ou en contra que se poden dar, de modo que se proporcione aos oíntes datos relevantes e criterios para que poidan adoptar unha actitude propia. Valorarase especialmente a utilización dos medios audiovisuais e as tecnoloxías da información e a comunicación como apoio nas presentacións orais.

5. *Expoñer unha opinión ben argumentada sobre a lectura persoal de relatos de certa extensión e novelas dende o século XIX ata a actualidade; avaliar a estrutura e o uso dos elementos do xénero, o uso da linguaxe, o punto de vista e o oficio do autor; relacionar o sentido da obra co seu contexto e coa propia experiencia.*

Este criterio avalía a competencia lectora no ámbito literario, por medio da lectura persoal de obras dos períodos literarios estudados (dende o século XIX ata a actualidade). Os alumnos e as alumnas deberán considerar o texto de xeito crítico; avaliar o seu contido, a estrutura xeral, ao

uso que se fai dos elementos caracterizadores do xénero, con especial atención á orde cronolóxica e á voz ou voces do narrador, o uso da linguaxe (rexistro e estilo), o punto de vista e o oficio do autor. Deberán emitir unha opinión persoal, ben argumentada, sobre os aspectos máis apreciados e menos apreciados da obra, e sobre a implicación entre os seus contidos e as propias vivencias.

6. Utilizar os coñecementos literarios na comprensión e a valoración de textos breves ou fragmentos, atendendo especialmente ás innovacións dos xéneros e das formas (na versificación e na linguaxe) na literatura contemporánea.

Con este criterio preténdese avaliar a asimilación dos coñecementos literarios en función da lectura, a valoración e o desfrute dos textos comentados en clase. Terase en conta a comprensión dos temas e motivos e o recoñecemento da recorrencia de certos temas ou da aparición doutros novos, o recoñecemento dos xéneros e das súas características e novidades na literatura contemporánea, con carácter xeral (relato ou drama realista, fantástico, poético; poesía romántica, vangardista, social).

7. Explicar relacións entre as obras lidas e comentadas, o contexto histórico e literario en que aparecen e os autores máis relevantes dende o século XIX ata a actualidade, realizando un traballo persoal de información e de síntese, expoñendo unha valoración persoal, ou de imitación e recreación, en soporte papel ou dixital.

Este criterio trata de comprobar que se comprende o fenómeno literario como unha actividade comunicativa estética nun contexto histórico determinado, mediante un traballo persoal, en soporte papel ou dixital, no que se sintetice a información obtida sobre un autor, obra ou movemento dende o século XIX ata a actualidade; tamén se pode propoñer a composición dun texto no que se imite ou recree algún dos modelos utilizados en clase. Desta forma pódese comprobar que se adquire un coñecemento dos períodos e movementos literarios dende o século XIX ata a actualidade, así como de obras e de autores máis relevantes durante eses séculos.

8. Aplicar os coñecementos sobre a lingua e as normas do uso lingüístico para resolver problemas de comprensión de textos orais e escritos e para a composición e revisión autónoma dos textos.

Con este criterio búscase descubrir se se utilizan os coñecementos sobre a lingua e as normas de uso en relación coa comprensión e a composición e se se utilizan con autonomía na revisión de textos. Avaliaranse todos os aspectos da adecuación e cohesión e especialmente a expresión da subxectividade (opinión, valoración) e as variacións expresivas da deíxe (fórmulas de confianza, de cortesía); a construción de oracións simples e complexas con diferentes esquemas semántico e sintáctico; os procedementos de conexión e, en concreto, os conectores de causa, consecuencia, condición e hipótese; os diferentes procedementos para compoñer enunciados con estilo cohesionar (alternativa entre construcións oracionais e nominais; entre xustaposición, coordinación e subordinación).

Ademais das normas que foron obxecto de avaliación en cursos anteriores, terase en conta a ortografía de elementos de orixe grecolatino, a contribución da puntuación á organización cohesionar da oración e do texto, o uso da raia e a paréntese en incisos e os usos expresivos das comiñas.

9. Coñecer e usar a terminoloxía lingüística axeitada na reflexión sobre o uso.

Con este criterio preténdese comprobar que se coñece e úsase de forma adecuada a terminoloxía necesaria para referirse aos coñecementos gramaticais e ás actividades que se realizan en clase. Comprobarase o coñecemento da terminoloxía adquirida en cursos anteriores e da incluída neste curso. Comprobarase tamén que se distingue entre forma e función das palabras e coñécense os procedementos léxicos e sintácticos para os cambios de categoría. Valorarase a progresiva autonomía na obtención de todo tipo de información lingüística en dicionarios e outras obras de consulta.

Ciencias sociais. xeografía e historia

1. *Situar no tempo e no espazo os períodos e feitos transcendentales e procesos históricos relevantes que se estudan neste curso identificando o tempo histórico no mundo, en Europa e en España, aplicando as convencións e conceptos habituais no estudo da Historia.*

Se trata de avaliar que se coñecen as principais etapas e períodos cronolóxicos; e que se é capaz de comprender as nocións de simultaneidade e cambio e os momentos e procesos que caracterizan o tránsito dunhas etapas a outras, aplicando estas nocións á evolución histórica dende o século XVIII ata o mundo actual.

2. *Identificar as causas e consecuencias de feitos e procesos históricos significativos establecendo conexións entre elas e recoñecendo a causalidade múltiple que comportan os feitos sociais.*

Con este criterio trátase de comprobar que se é capaz de explicar os factores que inflúen nun feito ou proceso histórico significativo recoñecendo a natureza, xerarquización e interrelación das causas, así como as súas consecuencias a curto e longo prazo.

3. *Enumerar as transformacións que se producen en Europa no século XVIII, tomando como as características sociais, económicas e políticas do Antigo Réxime, e explicar os trazos propios do reformismo borbónico en España.*

Con este criterio trátase de comprobar, partindo do coñecemento dos trazos xerais da sociedade no Antigo Réxime, que se recoñecen os cambios que se producen no século XVIII, describindo o carácter centralizador e reformista propio do despotismo ilustrado en España.

4. *Identificar os trazos fundamentais dos procesos de industrialización e modernización económica e das revolucións liberais burguesas, valorando os cambios económicos, sociais e políticos que supuxeron, identificando as peculiaridades destes procesos en España.*

Este criterio pretende avaliar que se recoñecen os cambios que a revolución industrial introduciu na produción e os diferentes ritmos de implantación no territorio europeo, así como as transformacións sociais que dela se derivan. Así mesmo, permite comprobar se se coñecen as bases políticas das revolucións liberais burguesas e se se identifican e sabe explicarse os trazos propios destes procesos en España.

5. *Explicar as razóns do poder político e económico dos países europeos na segunda metade do século XIX identificando os conflitos e problemas que caracterizan estes anos, tanto a nivel internacional coma no interior dos estados, especialmente os relacionados coa expansión colonial e coas tensións sociais e políticas.*

Se trata de avaliar que se coñecen os acontecementos máis relevantes que explican o protagonismo de Europa durante a época do Imperialismo, pero tamén as consecuencias desta expansión colonial no ámbito das relacións internacionais e nos propios países.

6. *Identificar e caracterizar as distintas etapas da evolución política e económica de España durante o século XX e os avances e retrocesos ata lograr a modernización económica, a consolidación do sistema democrático e a pertenza á Unión Europea.*

Este criterio trata de avaliar se se recoñece a crise da monarquía parlamentaria, as políticas reformistas emprendidas durante a Segunda República, o Franquismo, o desenvolvemento económico e a transición política ata a Constitución de 1978 e a consolidación do Estado democrático, no marco da pertenza de España á Unión Europea.

7. *Caracterizar e situar no tempo e no espazo as grandes transformacións e conflitos mundiais que tiveron lugar no século XX e aplicar este coñecemento á comprensión dalgúns dos problemas internacionais máis destacados da actualidade.*

Mediante este criterio preténdese valorar que se identifican os principais acontecementos no panorama internacional do século XX, como son as Revolucións socialistas, as Guerras Mundiais e a independencia das colonias, co fin de comprender mellor a realidade internacional presente. Será de interese comprobar a capacidade de analizar algúns problemas internacionais actuais á luz dos acontecementos citados.

8. Realizar traballos individuais e en grupo sobre algún foco de tensión política ou social no mundo actual, indagando os seus antecedentes históricos, analizando as causas e formulando posibles desenlaces, utilizando fontes de información, pertinentes, incluídas algunhas que ofrezan interpretacións diferentes ou complementarias dun mesmo feito.

Con este criterio trátase de avaliar a capacidade do alumno para abordar, asesorado polo profesor, o estudo dunha situación do mundo en que vive, buscando os antecedentes e causas que a orixinan e aplicando os seus coñecementos para formular con lóxica as súas posibles consecuencias.

Trátase, tamén de comprobar a iniciativa para planificar o traballo, acceder con certa autonomía a diversas fontes de información, analizar e organizar esta e presentar as conclusións de xeito claro utilizando para iso, se é o caso, as posibilidades que ofrecen as tecnoloxías da información e a comunicación.

1. COMPETENCIAS BÁSICAS

INTRODUCCIÓN

A incorporación de competencias básicas ao noso proxecto curricular vai permitir poñer o acento naquelas aprendizaxes que se consideran imprescindibles, desde unha formulación integrador e orientado á aplicación dos saberes adquiridos. A adquisición destas competencias básicas, que debe desenvolver un alumno ou unha alumna ao finalizar o ensino obrigatoria, capacitaranlle para poder lograr a súa realización persoal, exercer a cidadanía activa, incorporarse á vida adulta de xeito satisfactorio e ser capaz de desenvolver unha aprendizaxe permanente ao longo da vida.

A inclusión das competencias básicas no currículo ten varias finalidades. En primeiro lugar, integrar as diferentes aprendizaxes, tanto os formais, relativos ás áreas de Ciencias da Natureza, Matemáticas e Tecnoloxías, como os informais e nou formais. En segundo lugar, permitir a todos os estudantes integrar as súas aprendizaxes, poñelos en relación con distintos tipos de contidos e utilízalos de xeito efectivo cando lles resulten necesarios en diferentes situacións e contextos. E, para rematar, orientar o ensino, ao permitir identificar os contidos e os criterios de avaliación que teñen carácter imprescindible e, en xeral, inspirar as distintas decisións relativas ao proceso de ensino e de aprendizaxe.

As áreas de Ciencias da Natureza, Matemáticas e Tecnoloxías van contribuír ao desenvolvemento de diferentes competencias e, á súa vez, cada unha das competencias básicas alcanzarase como consecuencia, en parte, do traballo nesta área, que á súa vez debe complementarse con diversas medidas organizativas e funcionais, imprescindibles para o seu desenvolvemento. Así, a organización e o funcionamento dos centros e as aulas, a participación do alumnado, as normas de réxime interno, o uso de determinadas metodoloxías e recursos didácticos, ou a concepción, organización e funcionamento da biblioteca escolar, entre outros aspectos, poden favorecer ou dificultar o desenvolvemento de competencias asociadas á comunicación, a análise da contorna física, a creación, a convivencia e a cidadanía, ou a alfabetización dixital. Igualmente, a acción tutorial permanente pode contribuír de modo determinante á adquisición de competencias relacionadas coa regulación das aprendizaxes, o desenvolvemento emocional ou as habilidades sociais. Para rematar, a planificación das actividades complementarias e extraescolares pode reforzar o desenvolvemento do conxunto das competencias básicas.

CONTRIBUCIÓN DA MATERIA DIVERSIFICACIÓN Á ADQUISICIÓN DAS COMPETENCIAS BÁSICAS

O carácter integrador da materia de Diversificación fai que a súa aprendizaxe contribúa á adquisición das seguintes competencias básicas:

1. *Ciencias da Natureza*

a) **Competencia no coñecemento e a interacción co mundo físico**

A maior parte dos contidos de Ciencias da natureza ten unha incidencia directa na adquisición da competencia no coñecemento e a interacción co mundo físico. Precisamente o mellor coñecemento do mundo físico require a aprendizaxe dos conceptos e procedementos esenciais de cada unha das ciencias da natureza e o manexo das relacións entre eles: de causalidade ou de influencia, cualitativas ou cuantitativas, e require así mesmo a habilidade para analizar sistemas complexos, nos que interveñen varios factores. Pero esta competencia tamén require as aprendizaxes relativas ao modo de xerar o coñecemento sobre os fenómenos naturais. É necesario para iso lograr a familiarización co traballo científico, para o tratamento de situacións de interese, e co seu carácter tentativo e creativo:

desde a discusión achega do interese das situacións propostas e a análise cualitativo, significativo das mesmas, que axude a comprender e a acoutar as situacións suscitadas, pasando pola formulación de conxecturas e inferencias fundamentadas e a elaboración de estratexias para obter conclusións, incluíndo, no seu caso, deseños experimentais, ata a análise dos resultados.

Algúns aspectos desta competencia requiren, ademais, unha atención precisa. É o caso, por exemplo, do coñecemento do propio corpo e as relacións entre os hábitos e as formas de vida e a saúde. Tamén o son as implicacións que a actividade humana e, en particular, determinados hábitos sociais e a actividade científica e tecnolóxica teñen no medio ambiente. Neste sentido é necesario evitar caer en actitudes simplistas de exaltación ou de rexeitamento do papel da tecnociencia, favorecendo o coñecemento dos grandes problemas aos que se enfronta hoxe a humanidade, a procura de solucións para avanzar cara ao logro dun desenvolvemento sostible e a formación básica para participar, de forma fundamentada, na necesaria toma de decisións en torno aos problemas locais e globais suscitados.

b) Competencia matemática

A competencia matemática está intimamente asociada ás aprendizaxes das Ciencias da natureza. A utilización da linguaxe matemática para cuantificar os fenómenos naturais, para analizar causas e consecuencias e para expresar datos e ideas sobre a natureza proporciona contextos numerosos e variados para poñer en xogo os contidos asociados a esta competencia e, con iso, dá sentido a esas aprendizaxes. Pero se contribúe desde as Ciencias da natureza á competencia matemática na medida en que se insista na utilización adecuada das ferramentas matemáticas e na súa utilidade, na oportunidade do seu uso e na elección precisa dos procedementos e formas de expresión acordes co contexto, coa precisión requirida e coa finalidade que se persiga. Por outra banda no traballo científico preséntanse a miúdo situacións de resolución de problemas de formulación e solución máis ou menos abertas, que esixen poñer en xogo estratexias asociadas a esta competencia.

c) Tratamento da información e competencia dixital

O traballo científico ten tamén formas específicas para a procura, recollida, selección, procesamento e presentación da información que se utiliza ademais en moi diferentes formas: verbal, numérica, simbólica ou gráfica. A incorporación de contidos relacionados con todo iso fai posible a contribución destas materias ao desenvolvemento da competencia no tratamento da información e competencia dixital. Así, favorece a adquisición desta competencia mellóraa nas destrezas asociadas á utilización de recursos frecuentes nas materias como son os esquemas, mapas conceptuais, etc., así como a produción e presentación de memorias, textos, etc. Por outra banda, na faceta de competencia dixital, tamén se contribúe a través da utilización das tecnoloxías da información e a comunicación na aprendizaxe das ciencias para comunicarse, solicitar información, retroalimentala, simular e visualizar situacións, para a obtención e o tratamento de datos, etc. Trátase dun recurso útil no campo das ciencias da natureza e que contribúe a mostrar unha visión actualizada da actividade científica.

d) Competencia social e cidadá

A contribución das Ciencias da natureza á competencia social e cidadá está ligada, en primeiro lugar, ao papel da ciencia na preparación de futuros cidadáns dunha sociedade democrática para a súa participación activa en tómaa fundamentada de decisións; e iso polo papel que xoga a natureza social do coñecemento científico. A alfabetización científica permite a concepción e tratamento de problemas de interese, a consideración das implicacións e perspectivas abertas polas investigacións realizadas e tómaa fundamentada de decisións colectivas nun ámbito de crecente importancia no debate social.

En segundo lugar, o coñecemento de como se produciron determinados debates que foron esenciais para o avance da ciencia, contribúe a entender mellor cuestións que son importantes para comprender a evolución da sociedade en épocas pasadas e analizar a sociedade actual. Aínda que a historia da ciencia presenta sombras que non deben ser ignoradas, o mellor da mesma contribuíu á liberdade do pensamento e á extensión dos dereitos humanos. A alfabetización científica constitúe unha dimensión

fundamental da cultura cidadá, garantía, á súa vez, de aplicación do principio de precaución, que se apoia nunha crecente sensibilidade social fronte ás implicacións do desenvolvemento tecnocientífico que poidan comportar riscos para as persoas ou o medio ambiente.

e) Competencia en comunicación lingüística

A contribución desta materia á competencia en comunicación lingüística realízase a través de dúas vías. Por unha banda, a configuración e a transmisión das ideas e informacións sobre a natureza poñen en xogo un modo específico de construción do discurso, dirixido a argumentar ou a facer explícitas as relacións, que só se logrará adquirir desde as aprendizaxes destas materias. O coidado na precisión dos termos utilizados, no encadeamento adecuado das ideas ou na expresión verbal das relacións fará efectiva esta contribución. Por outra banda, a adquisición da terminoloxía específica sobre os seres vivos, os obxectos e os fenómenos naturais fai posible comunicar adecuadamente unha parte moi relevante das experiencias humanas e comprender suficientemente o que outros expresan sobre ela.

f) Competencia para aprender a aprender

Os contidos asociados á forma de construír e transmitir o coñecemento científico constitúen unha oportunidade para o desenvolvemento da competencia para aprender a aprender. A aprendizaxe ao longo da vida, no caso do coñecemento da natureza, vaise producindo pola incorporación de informacións provenientes nunhas ocasións da propia experiencia e noutras de medios escritos ou audiovisuais. A integración desta información na estrutura de coñecemento de cada persoa prodúcese si se teñen adquiridos en primeiro lugar os conceptos esenciais ligados ao noso coñecemento do mundo natural e, en segundo lugar, os procedementos de análises de causas e consecuencias que son habituais nas ciencias da natureza, así como as destrezas ligadas ao desenvolvemento do carácter tentativo e creativo do traballo científico, a integración de coñecementos e procura de coherencia global, e a auto e interregulación dos procesos mentais.

g) Autonomía e iniciativa persoal

O énfase na formación dun espírito crítico, capaz de cuestionar dogmas e desafiar prexuízos, permite contribuír ao desenvolvemento da autonomía e iniciativa persoal. É importante, neste sentido, sinalar o papel da ciencia como potenciadora do espírito crítico nun sentido máis profundo: a aventura que supón enfrontarse a problemas abertos, participar na construción tentativa de solucións, en definitiva, a aventura de facer ciencia. En canto á faceta desta competencia relacionada coa habilidade para iniciar e levar a cabo proxectos, poderase contribuír a través do desenvolvemento da capacidade de analizar situacións valorando os factores que han incidido nelas e as consecuencias que poden ter. O pensamento hipotético propio do quefacer científico pódese, así, transferir a outras situacións.

2. Matemáticas

a) Competencia matemática

Pode entenderse que todo o currículo da materia contribúe á adquisición da competencia matemática, posto que a capacidade para utilizar distintas formas de pensamento matemático, con obxecto de interpretar e describir a realidade e actuar sobre ela, forma parte do propio obxecto de aprendizaxe. Todos os bloques de contidos están orientados a aplicar aquelas destrezas e actitudes que permiten razoar matematicamente, comprender unha argumentación matemática e expresarse e comunicarse na linguaxe matemática, utilizando as ferramentas adecuadas e integrando o coñecemento matemático con outros tipos de coñecemento para obter conclusións, reducir a incerteza e para enfrontarse a situacións cotiás de diferente grao de complexidade.

Convén sinalar que non todas as formas de ensinar matemáticas contribúen por igual á adquisición da competencia matemática: o énfase na funcionalidade das aprendizaxes, a súa utilidade para comprender o mundo que nos rodea ou a mesma selección de estratexias para a resolución dun problema, determinan a posibilidade real de aplicar as matemáticas a diferentes campos de coñecemento ou a distintas situacións da vida cotiá.

b) Coñecemento e a interacción co mundo físico

A discriminación de formas, relacións e estruturas xeométricas, especialmente co desenvolvemento da visión espacial e a capacidade para transferir formas e representacións entre o plano e o espazo, contribúe a profundar a competencia en coñecemento e interacción co mundo físico. A modelización constitúe outro referente nesta mesma dirección. Elaborar modelos esixe identificar e seleccionar as características relevantes dunha situación real, representala simbolicamente e determinar pautas de comportamento, regularidades e invariantes a partir das que poder facer predicciones sobre a evolución, a precisión e as limitacións do modelo.

c) Tratamento da información e competencia dixital

La incorporación de ferramentas tecnolóxicas como recurso didáctico para a aprendizaxe e para a resolución de problemas contribúe a mellorar a competencia en tratamento da información e competencia dixital dos estudantes, do mesmo xeito que a utilización das linguaxes gráfico e estatístico axuda a interpretar mellor a realidade expresada polos medios de comunicación. Non menos importante resulta a interacción entre os distintos tipos de linguaxe: natural, numérico, gráfico, xeométrico e alxébrico como forma de ligar o tratamento da información coa experiencia dos alumnos.

d) Competencia en comunicación lingüística

As matemáticas contribúen á competencia en comunicación lingüística xa que son concibidas como un área de expresión que utiliza continuamente a expresión oral e escrita na formulación e expresión das ideas.

Por iso, en todas as relacións de ensino e aprendizaxe das matemáticas e en particular na resolución de problemas, adquire especial importancia a expresión tanto oral como escrita dos procesos realizados e dos razoamentos seguidos, posto que axudan a formalizar o pensamento. A propia linguaxe matemática é, en si mesmo, un vehículo de comunicación de ideas que destaca pola precisión nos seus termos e pola súa gran capacidade para transmitir conxecturas gracias a un léxico propio de carácter sintético, simbólico e abstracto.

e) Competencia cultural e artística

As matemáticas contribúen á competencia en expresión cultural e artística porque o mesmo coñecemento matemático é expresión universal da cultura, sendo, en particular, a xeometría parte integral da expresión artística da humanidade ao ofrecer medios para describir e comprender o mundo que nos rodea e apreciar a beleza das estruturas que creou. Cultivar a sensibilidade e a creatividade, o pensamento diverxente, a autonomía e o apaixonamento estético son obxectivos desta materia.

f) Autonomía e iniciativa persoal

Os propios procesos de resolución de problemas contribúen de forma especial a fomentar a autonomía e iniciativa persoal porque se utilizan para planificar estratexias, asumir retos e contribúen a convivir coa incerteza controlando ao mesmo tempo os procesos de toma de decisións.

g) Competencia para aprender a aprender

As técnicas heurísticas que desenvolve constitúen modelos xerais de tratamento da información e de razoamento e consolida a adquisición de destrezas involucradas na competencia de aprender a aprender talles como a autonomía, a perseveranza, a sistematización, a reflexión crítica e a habilidade para comunicar con eficacia os resultados do propio traballo.

h) Competencia social e cidadá

A achega á competencia social e cidadá desde a consideración da utilización das matemáticas para describir fenómenos sociais. As matemáticas, fundamentalmente a través da análise funcional e da

estadística, aportan criterios científicos para predicir e tomar decisións. Tamén se contribúe a esta competencia enfocando os erros cometidos nos procesos de resolución de problemas con espírito construtivo, o que permite de paso valorar os puntos de vista alleos en plano de igualdade cos propios como formas alternativas de abordar unha situación.

3. Tecnoloxías

a) Coñecemento e a interacción co mundo físico

Esta materia contribúe á adquisición da competencia no coñecemento e a interacción co medio físico principalmente mediante o coñecemento e comprensión de obxectos, procesos, sistemas e contornas tecnolóxicas e a través do desenvolvemento de destrezas técnicas e habilidades para manipular obxectos con precisión e seguridade. A interacción cunha contorna no que o tecnolóxico constitúe un elemento esencial vese facilitada polo coñecemento e utilización do proceso de resolución técnica de problemas e a súa aplicación para identificar e dar resposta a necesidades, avaliando o desenvolvemento do proceso e os seus resultados. Pola súa banda, a análise de obxectos e sistemas técnicos desde distintos puntos de vista permite coñecer como foron deseñados e construídos, os elementos que os forman e a súa función no conxunto, facilitando o uso e a conservación.

É importante, por outra banda, o desenvolvemento da capacidade e disposición para lograr unha contorna saudable e unha mellora da calidade de vida, mediante o coñecemento e análise crítica da repercusión medioambiental da actividade tecnolóxica e o fomento de actitudes responsables de consumo racional.

b) Autonomía e iniciativa persoal

A contribución á Autonomía e iniciativa persoal céntrase no modo particular que proporciona esta materia para abordar os problemas tecnolóxicos e será maior na medida en que se fomenten modos de enfrontarse a eles de xeito autónomo e creativa, se incida na valoración reflexiva das diferentes alternativas e prepárese para a análise previa das consecuencias das decisións que se toman no proceso.

As diferentes fases do proceso contribúen a distintos aspectos desta competencia: a formulación adecuada dos problemas, a elaboración de ideas que son analizadas desde distintos puntos de vista para elixir a solución máis adecuada; a planificación e execución do proxecto; a avaliación do desenvolvemento do mesmo e do obxectivo alcanzado; e para rematar, a realización de propostas de mellora. A través desta vía se ofrecen moitas oportunidades para o desenvolvemento de calidades persoais como a iniciativa, o espírito de superación, a perseveranza fronte ás dificultades, a autonomía e a autocrítica, contribuíndo ao aumento da confianza nun mesmo e a mellóraa da súa autoestima.

c) Tratamento da información e competencia dixital

O tratamento específico das tecnoloxías da información e a comunicación, integrado nesta materia, proporciona unha oportunidade especial para desenvolver a competencia no tratamento da información e a competencia dixital, e a este desenvolvemento están dirixidos especificamente unha parte dos contidos. Contribuírase ao desenvolvemento desta competencia na medida en que as aprendizaxes asociadas incidan na confianza no uso dos ordenadores, nas destrezas básicas asociadas a un uso suficientemente autónomo destas tecnoloxías e, en definitiva, contribúan a familiarizarse suficientemente con eles. En todo caso están asociados ao seu desenvolvemento os contidos que permiten localizar, procesar, elaborar, almacenar e presentar información co uso da tecnoloxía. Por outra banda, debe destacarse en relación co desenvolvemento desta competencia a importancia do uso das tecnoloxías da información e a comunicación como ferramenta de simulación de procesos tecnolóxicos e para a adquisición de destrezas con linguaxes específicas como o icónico ou o gráfico.

d) Competencia social e cidadá

A contribución á adquisición da competencia social e cidadá, no que se refire ás habilidades para as relacións humanas e ao coñecemento da organización e funcionamento das sociedades virá determinada polo modo en que se aborden os contidos, especialmente os asociados ao proceso de resolución de problemas tecnolóxicos. O alumno ten múltiples ocasións para expresar e discutir adecuadamente ideas e razoamentos, escoitar aos demais, abordar dificultades, xestionar conflitos e tomar decisións, practicando o diálogo, a negociación, e adoptando actitudes de respecto e tolerancia cara aos seus compañeiros.

Ao coñecemento da organización e funcionamento das sociedades colabora a materia de Tecnoloxía desde a análise do desenvolvemento tecnolóxico das mesmas e a súa influencia nos cambios económicos e de organización social que tiveron lugar ao longo da historia da humanidade.

e) Competencia matemática

O uso instrumental de ferramentas matemáticas, na súa dimensión xusta e de xeito fortemente contextualizada, contribúe a configurar adecuadamente a competencia matemática, na medida en que proporciona situacións de aplicabilidade a diversos campos, facilita a visibilidade desas aplicacións e das relacións entre os diferentes contidos matemáticos e pode, segundo como se suscite, colaborar a mellóraa da confianza no uso desas ferramentas matemáticas. Algunhas delas están especialmente presentes nesta materia como a medición e o cálculo de magnitudes básicas, o uso de escalas, a lectura e interpretación de gráficos, a resolución de problemas baseados na aplicación de expresións matemáticas, referidas a principios e fenómenos físicos, que resoven problemas prácticos do mundo material.

f) Competencia en comunicación lingüística

A contribución á competencia en comunicación lingüística realízase a través da adquisición de vocabulario específico, que ha de ser utilizado nos procesos de procura, análise, selección, resumo e comunicación de información. A lectura, interpretación e redacción de informes e documentos técnicos contribúe ao coñecemento e á capacidade de utilización de diferentes tipos de textos e as súas estruturas formais.

g) Competencia para aprender a aprender

Á adquisición da competencia de aprender a aprender contribúese polo desenvolvemento de estratexias de resolución de problemas tecnolóxicos, en particular mediante a obtención, análise e selección de información útil para abordar un proxecto. Por outra banda, o estudo metódico de obxectos, sistemas ou contornas proporciona habilidades e estratexias cognitivas e promove actitudes e valores necesarios para a aprendizaxe.

2. OBXECTIVOS

Os obxectivos enténdense como o conxunto de capacidades que os alumnos deben desenvolver ao longo do programa de diversificación. Os programas de diversificación, partindo dunha metodoloxía adecuada e uns contidos adaptados ás características do alumnado, teñen como finalidade que o alumno/a alcance os obxectivos xerais da etapa da ESO, e poidan obter o título de graduado en Ensino Secundario.

OBXECTIVOS XERAIS DA ETAPA

Segundo a LEI ORGÁNICA 2006, de 3 de maio, de Educación, a educación secundaria obrigatoria contribuirá a desenvolver nos alumnos e alumnas as capacidades que lles permitan alcanzar os seguintes obxectivos xerais de etapa:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto aos demais, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e grupos, exercitarse no diálogo afianzando os dereitos humanos como valores comúns dunha sociedade plural e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións cos demais, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo, os comportamentos sexistas e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información para, con sentido crítico, adquirir novos coñecementos. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en distintas disciplinas, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas nos diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua castelá e na lingua galega textos e mensaxes complexas, e iniciarse en e coñecemento, a lectura e o estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de xeito apropiado.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e a historia propias e dos demais, así como o patrimonio artístico e cultural.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o dos outros, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das distintas manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.

OBXECTIVOS ESPECÍFICOS DO ÁREA

Os Obxectivos Xerais de Etapa desenvólvense, nun segundo nivel de concreción, a través dos obxectivos específicos das distintas áreas. Baseándose no REAL DECRETO 16312006, de 29 de decembro, polo que se establecen os ensinamentos mínimos correspondentes á Educación

Secundaria Obrigatoria, o ámbito científico–tecnolóxico terá como finalidade o desenvolvemento das seguintes capacidades:

1. Comprender e utilizar as estratexias e os conceptos básicos das ciencias da natureza para interpretar os fenómenos naturais, así como para analizar e valorar as repercusións de desenvolvementos tecnocientíficos e as súas aplicacións.
2. Mellorar a capacidade de pensamento reflexivo e incorporar á linguaxe e modos de argumentación as formas de expresión e razoamento matemático, tanto nos procesos matemáticos ou científicos como nos distintos ámbitos da actividade humana.
3. Recoñecer e suscitar situacións susceptibles de ser formuladas en termos matemáticos, aplicando, na resolución de problemas, estratexias coherentes cos procedementos das matemáticas e as ciencias: elaboración de hipótese e estratexias de resolución, deseños experimentais, a análise de resultados, a consideración de aplicacións e repercusións do estudo realizado e a procura de coherencia global.
4. Comprender e expresar mensaxes con contido científico utilizando a linguaxe oral e escrito con propiedade, interpretar diagramas, gráficas, táboas e expresións matemáticas elementais, así como comunicar a outras argumentacións e explicacións no ámbito da ciencia.
5. Cuantificar aqueles aspectos da realidade que permitan interpretala mellor: utilizar técnicas de recolleita da información e procedementos de medida, realizar a análise dos datos mediante o uso de distintas clases de números e a selección dos cálculos apropiados a cada situación.
6. Obter información sobre temas científicos, utilizando distintas fontes, incluídas as tecnoloxías da información e a comunicación, e empregala, valorando o seu contido, para fundamentar e orientar traballos sobre temas científicos.
7. Identificar os elementos matemáticos e científicos presentes nos medios de comunicación, Internet, publicidade ou outras fontes de información e adoptar actitudes críticas fundamentadas no coñecemento para analizar, individualmente ou en grupo, estes elementos.
8. Utilizar de forma adecuada os distintos medios tecnolóxicos (calculadoras, ordenadores, etc.) tanto para realizar cálculos como para buscar, tratar e representar informacións de índole diversa e tamén como axuda na aprendizaxe.
9. Desenvolver actitudes e hábitos favorables á promoción da saúde persoal e comunitaria, facilitando estratexias que permitan facer fronte aos riscos da sociedade actual en aspectos relacionados coa alimentación, o consumo, as drogodependencias e a sexualidade.
10. Coñecer e valorar as interaccións da ciencia e a tecnoloxía coa sociedade e o medio ambiente, con atención particular aos problemas aos que se enfronta hoxe a humanidade e a necesidade de busca e aplicación de solucións, suxeitas ao principio de precaución.
11. Elaborar estratexias persoais para a análise de situacións concretas e a identificación e resolución de problemas, utilizando distintos recursos e instrumentos e valorando a conveniencia das estratexias utilizadas en función da análise dos resultados e do seu carácter exacto ou aproximado.
12. Integrar os coñecementos matemáticos e científicos no conxunto de saberes que se van adquirindo desde as distintas áreas de modo que poidan empregarse de forma creativa, analítica e crítica.
13. Aprender a traballar en equipo, respectando as achegas alleas e asumindo as tarefas propias con responsabilidade, valorando este tipo de traballo como un elemento fundamental do traballo científico e de investigación.

3. Contidos

Diversificación I. Ámbito científico–tecnolóxico

a) *Números reais*

- Números enteiros.
- Números racionais.
- Números irracionais.
- Números reais (\mathbb{R}).
- Error absoluto e relativo.
- Magnitudes físicas.
- Unidades de medida.
- El método científico.

b) *A materia*

- Modelos atómicos.
- O átomo de Rutherford.
- Física nuclear.
- Táboa periódica.
- Sustancias puras e mesturas.
- Química inorgánica e orgánica.
- Compoñentes inorgánicos da materia viva.
- Compoñentes orgánicos da materia viva.
- Composición do petróleo.

c) *A organización da vida*

- ¿Como se organiza a vida?
- Obtención da enerxía.
- Multiplicación das células.
- ¿Como organízanse os seres pluricelulares?
- Virus.
- Variables estatísticas.
- Representacións gráficas.
- Medidas de centralización.
- Medidas de dispersión.
- Formas de reconto.
- El azar. Definicións.
- A regra de Laplace.
- Películas bacterianas.

d) *Linguaxe alxébrico e ecuacións*

- A linguaxe alxébrica, polinomios e ecuacións.
- Identidades notables.
- Resolución de ecuacións de primeiro grado.

- Resolución de problemas.
- Sistemas de ecuacións.

e) Alimentación saudable

- Os nutrientes.
- Los alimentos.
- ¿Que debemos comer?
- Cálculos nutricionais.
- Técnicas de conservación dos alimentos.
- Alimentos transxénicos.
- Comercialización dos alimentos.
- Enfermedades provocadas por unha alimentación inadecuada.

f) Función de nutrición

- O aparello dixestivo.
- El aparello respiratorio.
- El aparello circulatorio.
- A excreción e o aparello urinario.
- Enfermedades.

g) Materia e funcións matemáticas

- A materia.
- Calor e temperatura.
- Funciones.
- Funciones afines.
- Estados da materia: a teoría cinética.
- Cambios de estado.
- Teoría cinética dos gases.
- Leis dos gases.
- Cambios da materia.
- Reacciones químicas.
- Fenómenos electrostáticos.
- Electroscopio.
- Electricidade.

h) Reprodución, inmunidade e saúde

- O aparello reprodutor feminino.
- O ciclo menstrual feminino.
- O aparello reprodutor masculino.
- Fecundación e desenvolvemento embrionario.
- Crecemento e desenvolvemento.
- Planificación da natalidade.
- Enfermedades de transmisión sexual (ETS).
- Saúde e enfermidade.
- Defensas contra as infeccións.

- Respostas inmunolóxicas non desexables.
- ¿Como podemos axudar ao noso sistema inmune?

i) Transformacións xeométricas

- O plano.
- Tipos de transformacións xeométricas.
- Translacións e xiros.
- Simetrías.
- Semellanzas.
- Escalas.

DIVERSIFICACIÓN II. ÁMBITO CIENTÍFICO–TECNOLÓXICO

a) Números reais

- Mínimo común múltiplo.
- Máximo común divisor.
- Números primos.
- Números enteiros.
- Números racionais.
- Números irracionais.
- Números reais.
- Radicais.

b) Reaccións químicas

- A masa nas reaccións químicas.
- Os cambios nos sistemas materiais.
- Disolucións.
- Reaccións químicas.
- Tipos de reaccións químicas.
- Estequiometría.
- Cálculos estequiométricos.
- Rendemento dunha reacción química.

c) O movemento

- Ecuacións de segundo grado.
- Solucións dunha ecuación de segundo grado. Problemas.
- Movemento rectilíneo.
- Funcións. Representación gráfica.
- Funcións afines e funcións cuadráticas.
- Representación gráfica do MRUA.
- Caída libre.
- Sistemas de ecuacións.
- Sistemas non lineais.
- Ampliación: encontro de móbiles.

d) As forzas

- As leis de Newton.
- Vectores.
- Operacións con vectores.
- La Lei da Gravitación Universal.
- ¿Que forzas actúan sobre un corpo?
- Las razóns trigonométricas.
- Descomposición de forzas.
- Resolución de triángulos.
- Forzas en fluídos.

e) Percepción do medio externo

- Células do sistema nervioso central.
- Movemento ondulatorio.
- Receptores.
- Ondas electromagnéticas. A luz.
- La visión.
- La audición: o oído e as ondas sonoras.
- Anatomía do sistema nervioso.
- Actos reflexos e voluntarios.
- Sistema hormonal.
- Glándulas endócrinas e hormonas que producen.
- El aparello locomotor.

f) Enerxía e funciónes

- Concepto de traballo mecánico.
- Representación gráfica do traballo.
- Concepto de potencia.
- Máquinas simples.
- La enerxía.
- Enerxía mecánica.
- Principio de conservación da enerxía mecánica.
- Calor e temperatura.
- Electricidade.
- Funciones.

g) A Terra

- A Terra.
- Estrutura externa.
- Estrutura interna.
- La deriva continental.
- Tectónica de placas.
- Fenómenos xeolóxicos internos.
- Ecoloxía e medio ambiente.

- Ecosistemas.
- Fluxo de enerxía e materia nos ecosistemas.
- Impacto ambiental.

h) Xenética e probabilidade

- Introducción á Xenética.
- Primeira lei de Mendel.
- La segunda lei de Mendel e os diagramas de árbore.
- Principios de multiplicación.
- Factorial dun número.
- Terceira lei de Mendel e táboas de dobre entrada.
- El azar: Definicións.
- A regra de Laplace.
- Ampliación: probabilidade de experimentos compostos.
- Biotecnoloxía.

i) Clasificación e evolución dos seres vivos

- A orixe da vida.
- Teoría sobre a evolución das especies.
- Proba da evolución biolóxica.
- Clasificación dos seres vivos.
- Aparición e evolución da especie humana.
- Los homínidos.
- Sucesións.
- Progresións aritméticas e xeométricas.

Apéndice

- Electricidade.
- Patoloxías máis frecuentes da especie humana.

4. METODOLOXÍA

CRITERIOS METODOLÓXICOS E RECURSOS

Na elaboración do presente material baseámonos na Lei Orgánica 22006, de 3 de maio, de Educación no que se establece que, para o programa de Diversificación Curricular, as administracións educativas establecerán o currículo destes programas no que se incluírán dous ámbitos específicos, un deles con elementos formativos de carácter científico–tecnolóxico e, polo menos, tres materias das establecidas para a etapa non contempladas nos ámbitos anteriores, que o alumnado cursará preferentemente nun grupo ordinario, podéndose establecer, ademais, un ámbito de carácter práctico.

O ámbito científico–tecnolóxico incluírá, polo menos, as materias de Matemáticas, Ciencias da natureza e Tecnoloxías.

Hai que recordar que os alumnos de diversificación presentan importantes carencias nos coñecementos básicos; por iso, no noso proxecto, partiuse de contidos mínimos que posibilitan ao alumno o desenvolvemento de capacidades instrumentais, facilitándolle a construción de aprendizaxes significativos, fundamentais para o seu futuro escolar e profesional; en consecuencia, destácanse os contidos procedementais e actitudinais sobre os conceptuais.

Malia que os grupos de diversificación están formados por un número reducido de alumnos, máximo 15, hai que ter en conta a heteroxeneidade do alumnado en canto aos seus coñecementos, habilidades, actitudes, aptitudes, intereses e realidades sociais.

É por iso que o profesor debe planificar e poñer en práctica unha serie de estratexias de ensino e aprendizaxe para atender adecuadamente aos alumnos.

É nese traballo de planificación onde se inclúen unha serie de medidas que dean resposta educativa á totalidade dos alumnos, ademais de utilizar os recursos dos que dispoñamos no noso centro.

Entre os recursos materiais pódense citar:

- Libro de texto e materiais de apoio.
- Uso de distintas fontes de información: xornais, revistas, libros, Internet, etc.; xa que o alumno debe desenvolver a capacidade de aprender a aprender.
- Aula de Informática, onde o profesor ensinará estratexias tanto de procura como de procesamento da información.
- Biblioteca do Centro, onde o alumno poida estudar e atopar, nos libros desta, información para a resolución de actividades.
- Diferentes enciclopedias virtuais ou en CD como a enciclopedia Encarta.
- Vídeos, CD's didácticos e películas relacionadas coas diferentes Unidades.
- Laboratorio de Física e Química, onde os alumnos poidan realizar as diferentes prácticas que lles propoña o seu profesor.
- Laboratorio de Bioloxía e Xeoloxía, que, do mesmo xeito que o anterior, permita a realización de prácticas.
- Aula de Tecnoloxía, onde os alumnos poidan construír e poñer en práctica o que lles propoña o seu profesor, por exemplo, a construción dun péndulo eléctrico, un electroscopeio, un barómetro, etc.
- Tamén pódese utilizar a aula de audiovisuais, cando o profesor crea oportuno ver un vídeo didáctico ou unha película relacionada coa Unidade correspondente.

METODOLOXÍA DOCENTE

Dentro deste apartado podemos distinguir:

a) Atención individualizada, que pode realizarse debido ao número reducido de alumnos, e que permite:

- A adecuación dos ritmos de aprendizaxe ás capacidades do alumno.
- A revisión do traballo diario do alumno.
- Fomentar o rendemento máximo.
- Aumento da motivación do alumno ante a aprendizaxe para obter unha maior autonomía.
- La reflexión do alumno sobre a súa propia aprendizaxe, facéndolle partícipe do seu desenvolvemento, detectando os seus logros e dificultades.
- Respetar os distintos ritmos e niveis de aprendizaxe.
- No fixar só contidos conceptuais, pois hai alumnos que desenvolven as capacidades a través de contidos procedementais.
- Relacionar os contidos novos cos coñecementos previos dos alumnos.
- El repaso dos contidos anteriores antes de presentar os novos.
- La relación dos contidos con situacións da vida cotiá.
- El traballo das unidades con diferentes niveis de afondamento, para atender aos alumnos máis avantaxados e aos máis atrasados.

b) Traballo cooperativo

Polas características dos grupos de Diversificación, considérase fundamental que o alumno traballe en grupo e desenvolva actitudes de respecto e colaboración cos seus compañeiros. A este respecto resulta eficaz:

Que os grupos sexan heteroxéneos en canto ao rendemento, sexo, orixe cultural, capacidades, necesidades educativas, ritmos de aprendizaxe, etc., e compostos de catro a seis alumnos como máximo.

Dependendo das actividades propostas, tamén se poden formar outro tipo de agrupacións: en parellas, de grupo xeral ou individual. Con isto conseguimos dar resposta aos diferentes estilos de aprendizaxe dos alumnos.

É importante implicar aos alumnos en traballos de investigación e exposición posterior dalgúns temas relacionados cos contidos da Unidade que estean estudando.

Utilización deste modelo de grupos a través de presentacións, proxectos e talleres.

c) Descrición do material

O proxecto que presentamos está deseñado tendo en conta a interdisciplinabilidade propia do ámbito. Os contidos das Unidades desenvolvéronse seguindo os seguintes criterios:

Variada gama de actividades graduadas en dificultade e en profundidade respecto de os contidos.

Todas as actividades teñen como finalidade fixar os conceptos básicos, así como desenvolver e aplicar as distintas habilidades á hora de resolvelas.

Conscientes do tipo de alumnado ao que van dirixidos estes libros, fixemos especial fincapé na diversidade das actividades. Cada unidade contén máis de cen, graduadas de menor a maior dificultade. Este gran variedade de actividades permitirá ao profesor elixir as máis adecuadas para os seus alumnos.

A secuenciación das actividades vai de menor a maior dificultade.

A relación entre as distintas áreas que compoñen o ámbito permite ao alumno comprender que as disciplinas científicas están estreitamente relacionadas entre si, sendo necesario manexar unhas para comprender outras.

Para traballar con estes libros aconsellamos que os alumnos realicen as Actividades iniciais, para que o profesor pescude os distintos niveis dos seus alumnos. Ao ter unha ordenación dunha páxina de contidos teóricos e outra de actividades, recomendamos, para lograr un mellor rendemento, que logo

de terminar cada segmento de contido realícense algunhas das actividades que lle correspondan e, unha vez acabada a páxina, realícense os restantes exercicios para asegurar a consolidación.

Ademais, nas páxinas de Recorda o profesor atopará de forma ordenada máis actividades de repaso, coas que o alumno poderá comprobar o seu nivel de coñecementos e as habilidades adquiridas. Para rematar, na Autoavaliación, o alumno pode comprobar a evolución da súa aprendizaxe.

5. ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

Os programas de Diversificación Curricular, constitúen unha medida específica para atender á diversidade dos alumnos e alumnas que están nas aulas. Os alumnos e alumnas que cursan estes programas posúen unhas características moi variadas, polo que a atención á diversidade nestes pequenos grupos é imprescindible para que se consiga o desenvolvemento das capacidades básicas e xa que logo a adquisición dos obxectivos da etapa.

AVALIACIÓN DA DIVERSIDADE NO AULA

O ensino nos programas de Diversificación Curricular, debe ser personalizada, partindo do nivel en que se atopa cada alumno e alumna, tanto desde o punto de vista conceptual, procedemental e actitudinal. Para iso hai que analizar diversos aspectos:

- Historial académico dos alumnos/as.
- Entorno social, cultural e familiar.
- Intereses e motivacións.
- Estilos de aprendizaxes.
- Nivel de desenvolvemento de habilidades sociais dentro do grupo.

Vías específicas de atención á diversidade

Os programas de Diversificación Curricular son unha vía específica de atención á diversidade, onde se reducen o número de áreas, xa que se agrupan en ámbitos. O ámbito científico–tecnolóxico agrupa as seguintes áreas: Matemáticas, Ciencias da Natureza e Tecnoloxías. Este ámbito ten que permitir ao alumno o desenvolvemento das capacidades básicas.

NIVEIS DE ACTUACIÓN NA ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

A atención á diversidade dos alumnos nos programas de Diversificación curricular supón un ensino totalmente personalizada. Para iso, contemplamos tres niveis de actuación:

Programación de aula:

As programacións do aula deben acomodarse aos diferentes ritmos de aprendizaxe de cada alumno, e a diferentes estilos de aprendizaxes, ofrecendo ao grupo unha gran diversidade de actividades e métodos de explicación, que valan encamiñados á adquisición, en primeiro lugar, dos aspectos básicos do ámbito e posteriormente, do desenvolvemento das competencias básicas de cada un dos membros do grupo, no maior grado posible.

Metodoloxía:

Os programas de diversificación curricular, deben atender á diversidade dos alumnos/as en todo o proceso de aprendizaxe e levar aos profesores a:

- Detectar os coñecementos previos dos alumnos ao empezar cada unidade, para detectar posibles dificultades en contidos anteriores e imprescindibles para a adquisición dos novos.
- Procurar que os contidos novos que se ensinen conecten don os coñecementos previos.
- Identificar os distintos ritmos de aprendizaxe dos alumnos e establecer as adaptacións correspondentes.
- Buscar a aplicación dos contidos traballados en aspectos da vida cotiá ou ben en coñecementos posteriores.

As actividades realizadas no aula, permiten desenvolver unha metodoloxía que atenda as individualidades dentro dos grupos clase. Podemos diferenciar os seguintes tipos de actividades:

- Iniciais ou diagnósticas: imprescindibles para determinar os coñecementos previos do alumno/a: Son esenciais para establecer a ponte didáctico entre o que coñecen os alumnos/as e o que queremos

que saiban, dominen e sexan capaces de aplicar, para alcanzar unha aprendizaxe significativa e funcional.

- Actividades de reforzo inmediato, concretan e relacionan os diversos contidos. Consolidan os coñecementos básicos que pretendemos alcancen os nosos alumnos e alumnas, manexando reiteradamente os conceptos e utilizando as definicións operativas dos mesmos. Á súa vez, contextualizan os diversos contidos en situacións moi variadas.
- Actividades finais, e avalían de forma diagnóstica e aditiva coñecementos que pretendemos alcancen os nosos alumnos e alumnas. Tamén serven para atender á diversidade do alumno e os seus ritmos de aprendizaxe, dentro das distintas pautas posibles nun grupo-clase, e de acordo cos coñecementos e e desenvolvemento psicoevolutivo do alumnado.
- Actividades prácticas: permiten aos alumnos e alumnas aplicar o aprendido no aula. Son moi manipuladoras, polo que aumentan o interese e a motivación polos aspectos educativos. Ademais axudan á adquisición de responsabilidades, posto que deben recordar traer parte do material e ademais seguir unhas normas de comportamentos dentro do laboratorio.
- Actividades de autoavaliación: os alumnos e alumnas comprobán, ao finalizar a unidade, se adquiriron o contidos tratados en cada unidade.

Materiais:

A selección dos materiais utilizados no aula tamén ten unha gran importancia á hora de atender ás diferenzas individuais no conxunto dos alumnos e alumnas. As características do material son:

- Presentación de esquemas conceptuais ou visións panorámicas, co de relacionar os diferentes contidos entre si.

Informacións complementarias nas marxes das páxinas correspondentes como aclaración información suplementaria, ben para manter o interese dos alumnos e alumnas máis avantaxados, para insistir sobre determinados aspectos específicos ou ben para facilitar a comprensión, asimilación de determinados conceptos.

- Formulación coherente, rico e variado de imaxes, ilustracións, cadros e gráficos que nos axudasen nas nosas intencións educativas.
- Propostas de diversos tratamentos didácticos: realización de resumos, esquemas, sínteses, redaccións, debates, traballos de simulación, etc., que nos axuden a que os alumnos e alumnas poidan captar o coñecemento de diversas formas.
- Materiais complementarios, que permiten atender á diversidade en función dos obxectivos que vos queremos fixar para cada tipo de alumno. Outros materiais deben proporcionar aos alumnos toda unha ampla gama de distintas posibilidades de aprendizaxe.

6. AVALIACIÓN

O PROCESO DE AVALIACIÓN

A avaliación do proceso educativo constitúe un dos seus principais compoñentes xa que proporciona un control de calidade de todas as accións que se emprenden dentro del. É necesario, xa que logo, establecer dentro da programación didáctica unha planificación desta avaliación de forma que involucre a todos os elementos que interveñen no desenvolvemento do proceso educativo: as aprendizaxes do alumno, o proceso de ensino e a propia práctica docente.

Para que a avaliación sexa efectiva e permítanos mellorar e adaptar adecuadamente o proceso educativo á realidade na que se desenvolve debe ser continua. Debe estar integrada no propio proceso de forma que se leve a cabo durante o transcurso do mesmo. Deste xeito o información obtida mediante a avaliación permitíranos regular de forma constante o desenvolvemento e os contidos da programación didáctica, mellorando a súa adecuación ás necesidades reais dos alumnos.

Así, garántese o carácter formativo e orientador da avaliación, tanto na avaliación dos procesos de ensino e a práctica docente como na avaliación das aprendizaxes do alumno. Centrándonos nesta última, a avaliación das aprendizaxes dos alumnos debe estar referida ás capacidades expresadas nos obxectivos xerais da etapa e do área. Para iso establécense os seguintes criterios de avaliación.

INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

Os instrumentos máis habituais utilizados para desenvolver adecuadamente a avaliación das aprendizaxes dos alumnos son:

Observación dos alumnos en clase: resulta fundamental dado o carácter continuo da avaliación, principalmente para valorar a adquisición de procedementos e actitudes.

Probas escritas: moi importantes á hora de medir a adquisición de conceptos e procedementos deberán estar deseñadas atendendo aos criterios de avaliación do ámbito.

Revisión do caderno de clase: con especial atención á realización das tarefas no domicilio e á corrección dos erros en clase, valorando igualmente a orde e a correcta presentación.

Traballos e investigacións: que inclúen actividades de procura de información e prácticas de laboratorio. Poden realizarse individualmente ou en grupo. Neste último caso será importante avaliar as capacidades relacionadas co traballo compartido e o respecto ás opinións alleas.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

Os criterios de avaliación están referidos aos obxectivos xerais do ámbito científico tecnolóxico. Para unha maior claridade na seguinte táboa inclúese, xunto a cada criterio de avaliación, o obxectivo ou obxectivos aos que fai referencia.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN: ÁMBITO CIENTÍFICO – TECNOLÓXICO	
CRITERIOS	OBXECTIVOS
Comprender e expresar de xeito apropiado mensaxes científicas utilizando a linguaxe oral e escrito con propiedade.	2, 3, 4 e 7
Buscar, utilizando distintas fontes, a información necesaria para resolver cuestións concretas, sendo capaz de sintetizar, contrastar e transmitir dita información.	4, 6, 7 e 8
Coñecer as súas posibilidades e limitacións na realización das tarefas, planificando de xeito adecuado o traballo necesario para lograr os seus obxectivos.	1 e 11
Participar na planificación e realización de actividades en equipo, mostrando unha actividade flexible e de colaboración e asumindo responsabilidades.	13
Coñecer e valorar o método científico como motor da evolución tecnolóxica e cultural da sociedade integrándoo na nosa historia como un elemento fundamental para o noso desenvolvemento.	10 e 12
Aplicar e desenvolver estratexias adecuadas para a resolución de problemas, analizando o proceso seguido e establecendo conclusións.	1, 3, 5, 8 e 11
Coñecer o funcionamento do corpo humano e desenvolver hábitos saudables tanto a nivel persoal como comunitario.	8
Aplicar os coñecementos adquiridos sobre o medio ambiente para gozalo e respectalo asumindo a necesidade de facer compatibles o desenvolvemento tecnolóxico e a preservación da nosa contorna.	10